

interkom

ČS FANDOM

informační
servis
fandomu
4-5/2014

Akademie SFFH za rok 2013

Nejlepší SF

James S. A. Corey: Leviatan se probouzí (Triton)

Nejlepší fantasy a horor

Neil Gaiman: Oceán na konci uličky (Polaris)

Nejlepší povídka

Tomáš Bandžuch: Andělíčkářka
(Legends: Prokleté knihovny)

Nejlepší původní čes. nebo slov. kniha

Vilma Kadlečková: Mycelium 1: Jantarové oči
(Argo)

Nejlepší překlad

Milan Žáček (Kolejmoři)

Nejlepší dílo (domácího) výtvarníka

Jana Šouflová (Legends: Prokleté knihovny)

Cena za dlouholetou práci pro SF

Miloslav Havlíček (zvláštní cena)
Martin Šust

Počín roku / zvláštní cena

Kristina Nowakowska a redakce Pevnosti

Nejlepší nakladatelství

Argo

Nejlepší povídková kniha

Michael Bronec (ed.): Legends: Prokleté knihovny
(Straky na vrbě)

Kniha roku

Vilma Kadlečková: Mycelium 1: Jantarové oči
(Argo)

Nejlepší Internetové médium

XB-1

In memoriam

Ivan Kmínek

Jana Jůzlová & Zdeněk Rampas

OBSAH

Akademie SFFH za rok 2013	1	Romaneto Jiřího Kratochvíla	13
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	Nač vydávat mamuti sborníky fantastických povídek?	14
Fantastickí autoři už mají jen mesiac!	2	Rozhovor s Janem Poláčkem	16
BESKYD MODEL KIT SHOW 2014	2	Civilizační šok	23
Hvězdný bulvár	3	Časem s vědou – duben	28
Noc v Mejdlovarně	7	Otázka faktů aneb	
Adrian Tchaikovsky: Stíny vědoucích 3	7	Od Pravdy k pravdám	29
Fascinující výprava do Teranesie	8	Inženýři lidských srdcí a erotiky	30
Epocha – Triton – Argo	8	Rokokový kavalír renesančního typu	31
novinky, na které se čekalo	8	Jiří Brdečka	31
Alternativní dějiny	9	Zlatá zebra	32
a kontrafaktuální historická fikce	9		

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Pokusíme se vydat toto číslo s výsledky Akademie SFFH tak, aby bylo k dispozici hned po slavnostním předání cen. Tedy pokud nebudou všichni zainteresovaní příliš vytížení Světem knihy a na Interkom jim už nezbude čas.

Po delším čase vycházíme bez přílohy, ale to neznamená, že uniknete pravidelné dávce literární teorie, koneckonců nějak se od neměnné Ikarie XB-1 či naopak stále se bulvarizující Pevnosti odlišit musíme. **Alternativní dějiny a kontrafaktuální historická fikce** ale tentokrát není dílem studentů/kováříčků, ale jejím autorem je skutečný literární historik Erik Gilk, mimo jiné autor monografie o Ladislavu Fuksovi. Ten je rovněž jedním z témat rozhovoru Honzy Křečka s Janem Poláčkem.

Martin Gilar se v Civilizačním šoku na druhou zamýšlí nad dlouhodobými cíli muslimských teroristů a asi jako první do češtiny překládá manifest Bin Ládina.

Recenzemi tentokrát přispěli Filip Gotfrid, Julie Nováková a Zuzana Hloušková.

Zdeněk Rampas

Fantastickí autoři už mají len mesiac!

Autoři mají necelý mesiac na to, aby sa zapojili do najprestížnejšej slovenskej poviedkovej súťaže fantastických žánrov **Martinus Cena Fantázie 2014**.

Doteraz nepublikované poviedky v slovenskom jazyku žánru sci-fi, fantasy a horor, ktoré sa nezúčastňujú iných súťaží a majú rozsah do 25 normostrán a 45 000 znakov, budú prijímané do 31. mája 2014.

Piati porotcovia 12. ročníka Martinus Ceny Fantázie 2014 budú vyhlasovaní v priebehu mája. 10. júna budú spoločne predstavení v knižkupectve Martinus.sk v Bratislavskom Cubicone. Z ich letného hodnotenia prihlásených poviedok vzíde päť finalistov. Finálové poviedky budú publikované na stránke kultura.sme.sk, kde čitatelia rozhodnú o víťazovi. Více na <http://cena.fantazia.sk/>

Ivan Al'akša

BESKYD MODEL KIT SHOW 2014

Kategorie Diorama

1. Epler Raimund	IPMS Austria	A	V 2 Heimatlager Slate
2. Novotný František	KPM Praha 10	CZ	Nemilý překvapení
3. Rafalski Sylwester	SEP Mińsk Mazowiecki	PL	OLD MEN AND CAR

„Nemilý překvapení“. Je konec srpna 1944 a italským městečkem, které předtím bombardovalo americké letectvo, kleslí cestu troskami americký tank Sherman M4A1 vybavený buldozerovou radlicí. Za ním jede stíhač tanků M10 Jackson, když se kolona zastaví. Ze suti před radlicí tanku se vynořila nevybuchlá čtvrtunová bomba, americká. Tankista stojící na rameni radlice na ni ukazuje prstem, co si o americkém letectvu myslí velitel tanku ve věži, se nedá zveřejnit... (Fr. Novotný)

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 4-5/2014 (291)

Adresa redakce:

INTERKOM

Letecká 6,
161 00 Praha 6,
Česká republika

e-mail: zrampas@gmail.com

<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor:

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka:

Kristýna Benediktová

Redakční kruh:

Richard Klíčník a Michaela

Autoři tohoto čísla:

Ivan Al'akša, Ladislav Fuks,
Martin Gilar, Erik Gilk,
Filip Gotfrid, Zuzana Hloušková,
František Houdek, Jana Jůzlová,
Petr „Keplík“ Köppel, Jan Křeček,
Julie Nováková, Jan Poláček,
Zdeněk Rampas, Kořstá Šindelář,
Pavel Štarha

Sponzoři tohoto čísla

Jan Haberle
Daniela Kovářová
Jiří Doležal
Jiří Grunt

Vychází nepravidelně.
Uzávěrka tohoto čísla
byla dne 8. 5. 2014

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto

Jsou chvíle, kdy si připadám velmi inteligentní. A pak jsou tu chvíle, kdy se snažím vynikat v sociálním a zdravotním pojištění.

Julie N.

Pro tři věci na světě stojí za to žít – krása žen – vůně kávy – zjištění, že ČSSZ vyšla stejná čísla, jako jste napsali do přehledu.

Satai

500 milionů Evropanů se dožaduje vojenské ochrany od 300 milionů Američanů před 150 miliony Rusů. Je to normální?

Hynek Fajmon

Namísto toho, že německý genom je znečištěn neárijskými geny, se náhle ukazuje, že německá půda a voda jsou znečištěny pesticidy a hnojivy a „původní“ evropské rostliny jsou zatlačovány drzími invazními přivandrovalci. Celá věc je chápána velmi paranábožensky jako beznadějně rituální poskvrnění – je celkem jedno, zda na jablku lpí kletba, slina bazilisky či polychlorovaný bifenyly. Je jistě lépe, když se příznivci rituální čistoty vrhají s vášní vystupující odkudsi z hlubin na bolševník či křídlatku sachalinskou nežli na bližního s odlišným obličejem, ale společný původ obou citů je těžko přehlédnout.

Stanislav Komárek / LN, 10.4.2014

Viktor (v debatě nad článkem Petra Vopěnky o dnešním školství): Vopěnka ministrem školství byl a tvrdě narazil, ne?

Milena: Byl. Shodou okolností v době, kdy jsem maturovala. Ptal se tehdy mojí matky, kam půjdu dál. Odpověděla mu památnou větou „Pane ministře, ona je k ničemu, tak asi na práva.“

◆ ◆ ◆

● **14. února** proběhl u Klímových Velký Valentýnský Večírek. Byl tak velký (jednadvacet přítomných), až jsem na něj při vzpomínkách z jeho následků zapomněl, tedy nezapomněl, to nejde, ale nějak mi vypadl z únorového Bulváru. (Trochu se na tom asi podepsal i blázelec s přípravou formulářů Akademie SF a hlavně tedy Orientačního seznamu za loňský rok.)

Večírek by výjimečný hlavně novými hosty, dorazili Petr Svoreň a Dáša Heřtová, i když ta zde již byla na velkolepém

křů sbírky Mistra Ko Una. Všichni byli zvědaví na novinky okolo Martinovy hry, zpráva o fenomenálním úspěchu na Kickstarteru se zkrátka roznesla. Po čase se objevili Tom Štípský, Radovan Zítka a Martinova sestra Hanička.

● **9. března** si Egon všimnul, že Akademie prošla (před třemi roky) reformou, a reagoval dost nedůtklivě. Že podobnou aktivitu nevyvíjel, když internetová lůza spolu s pasivitou části členstva Akademie před lety rozkládaly. :-)

● **10. března** v RUR i v Nuslích u Toma Štípského připomínám uzávěrku prvního kola Akademie, ještě rozešla mail poslední výstrahy.

● **13. března** se v knihkupectví Daemon v Londýnské scházím s Vilmo, Martinem Čapkem, Filipem Gottfriedem, Praotcem Trekie, Darth Zirou, Silverem a dalšími na křtu audioknihy *Hvězdní honáči*. Jde o první počín nově vzniklé firmy Walker a Volf, o které jsme informovali v minulém čísle IK.

Vizuálně podvečeru dominovala Berenika Saudková se svou vražednou pušpalkou, já ji beru tak, že se svou image snaží realizovat otcovy představy a sny, bez znalosti kontextu by ale snadno mohla někoho vyděsit. Akusticky byla bohužel stejně nepřehlédnutelná, tedy nepřeslechnutelná Darth Zira, věrná své zásadě: oč nezajímavější banalita, o to musí být zařazována hlasitěji.

JWP se na pořadech, které organizuje sám, chová dost jinak, než když je někde jako (i nezvaný) host. Pečlivě dbal, aby se nezapomnělo na nikoho, kdo s projektem souvisel, a šel až do takových maličkostí, že Berenice představil Vilmu s tím, že Martin Klíma jako první vydal Honáky s Kájovými ilustracemi. I díky tomu se podvečer neobyčejně vyvedl.

● **22. března** zemřel ve věku 45 let náš kamarád, šumperský fanoušek Robert Legierski.

● **23. března** pořádáme malý Letištní večírek u příležitosti čekání na Martina vračejícího se odněkud z USA. Dorazili Rámišovi a Honza Vaněk jr. (Liba byla kdesi v jihovýchodní Asii). Kolem šesté Vilma odjela pro Martina a Daniela Vávru a my se pomalu rozpustili.

● **28. března** začala v Galerii hlavního města Prahy výstava *Tim Burton a jeho svět*. Tim Burton přijel do Prahy a setkal se i s překladatelem knihy *Ústříčkova smutná smrt* a jiné příběhy Richardem Podaným. Výstava potrvá do 3. srpna.

První lucemburský con

● **29. března** poslal Keplík report z ciziny: O víkendu se nám tu konal vůbec první lucemburský con, tak jsem se zašel podívat. Bohužel jen v sobotu. Byl jen dvoudenní a nakonec měli celkem přes 1300 platících návštěvníků (přičemž předpokládám, že ty, kteří si koupili zvlášť pátek a sobotu, počítali dvakrát, zatímco ty, kteří zaplatili za oba dny naráz, jednou) a hromadu neplatících dětí, takže mnohem větší úspěch, než očekávali.

Když to porovnáš s českými cony, tak to byl docela rozdíl. Předpokládám, že to jelo řekněme podle německého modelu (adaptovanému na podmínky místa konání). Dvě velké místnosti, přičemž jedna fungovala napůl jako hlavní přednáškový sál a napůl jako prodejní místo se spoustou stánků a stolků a dokonce s barem. To mi přišlo na jednu stranu super, protože člověk mohl poslouchat a přitom koukat po knížkách, ale na druhou stranu toho moc neslyšel a přednášející to muselo trochu rušit. Druhá velká místnost byla herna – jedna strana Warhammer, prostředek různé deskovky a karetní hry, druhá strana počítače a hlavně prastaré automaty. Ty byly úplně super, zatímco u počítačů bylo prázdko. Nad hernou byl pak ohoz, který fungoval jako galerie a malíři si tam rovnou i malovali další obrazy. Pak tam ještě bylo pár menších místností, jedna pro hraní RPG, jedna jako malý sál. Co se týče přednáškového programu, přišlo mi, že tam vlastně skoro nebylo tolik co dělat. Zvlášť pokud neumím německy ani francouzsky. :-). Taky bylo pořád plno venku, kde točili pivo a grilovali klobásy a maso (za překvapivě lidové ceny). Když jsme ale v šest vylezli ven, dost nás překvapilo, že už měli sbaleno, i když bylo krásně a lidí ještě dost. Pořád zbýval bar v hlavní místnosti, otevřený měl být do jedné ráno, ale tak dlouho jsem tam nebyl. Každopádně tohle nám přišlo, že by se v ČR nikdy nestalo, a vůbec jsme tomu nechtěli věřit. O půl hodiny později navíc zavřel vedlejší venkovní stánek s párky v rohlíku i všechny stánky uvnitř a k tomu drtivá většina účastníků zmizela. Prostě v sobotu v sedm večer sice pokračovaly přednášky a pustili dva zajímavé krátké filmy, ale venku mrtvo, vevnitř skoro mrtvo, stánky skoro všechny zabalené, hry právě balili, dokonce i prezence byla pryč. Tuhle část jsem prostě nepochopil. Tak jsme šli taky.

Každopádně myslím, že se za rok zajdu podívat znovu a tentokrát na celý víkend.

A málem bych zapomněl, že výborných kostýmů tam byla strašná spousta, nejvíc starwarsáckých, jinak různé další seriálové, fantasácké i anime, ale asi nejvíc mě dostal obrovský dvoumetrový červený warhammerák, vedle kterého ti starwarsáci vypadali jako mravenci. :-)

● **1. dubna** mi zavolal Lád'a Dvořák, až od dcery Hely se dověděl, že zemřel Ivan Kmínek.

● **2. dubna** vyrazím do Tritonu pro recenzní výtisky, cestou mi zavolal demonstrátor Corelu, že vyšla verze X7, odložím knihy v kanceláři Apra a vyrazím na schůzku s Briňákem, který si

Tim Burton, Richard Podaný, foto Richard Klíčnik

spletl Staroměstské a Karlovo náměstí, naštěstí pomohlo upřesnění orlojem. S NFR verzí se vracím do Apra, kde jsem měl schované nějaké ročníky Ikarie od Honzy Hlavičky, a vydal se s nimi do Knihovny Josefa Nesvadby. Tam jsem zároveň Markétě Gajdošové předal v Tritonu nafasovaný recenzní výtisk Valhaly a už nalehko vyrazil domů na druhou směnu.

● **3. dubna** pílím do Jalny pro nový Interkom, odtud pak ke Kruhu, kde už konzumují Vlado Říša a Jarek Mostecký, bohužel se nemožu moc zdržovat, od šesti jdu na večeri s Petrem Svoreněm a Milanem Fibigerem a jejich rodinami.

Společně pak jdeme na Kapitána Ameriku 2. Upřímně řečeno, jednička v TV mi přišla ještě snesitelná, bral jsem to jako doplnění vzdělání, ale tohle repetitivní stupňování stále téhož už na mě (a většinu přítomných asi také) už bylo moc. Asi se zase dlouho obejdu bez filmů podle komiksu. Vlastně Kick Ass byl asi jediný, který mě nezklamal.

● **4. dubna** pořádáme první dubnový večírek na Vydrovce. Trochu menší než obvykle, vlastně příjemně komorní, kdy jen hostům dojde, že všude dobře, doma lépe a na Vydrovce na večírku nejlépe, leč: Rita letí do Kyjeva, Julie má třídní sraz, Pavel Dobrovský bude v Palestině, Stáňa Kučková v Alexandrii, ZCR vězí až po uši v závažném množství not a termíny se blíží, Jarmík má domluven sraz po letech s menší skupinou z fakulty. Další, kdo si neuměl vážit pozvání, byl Jarda Olša, omluvil se pod chatrnou záminkou, že doprovází Pan Ki-muna k Zemanovi. Na druhou stranu pravil, že pro Korejce je PK-m něco jako pánbůh, první Korejec, který vládne světu, a tak že u toho musí být :-). Za to ale dorazili Hraničkovi, ale později, Toshiko měla nějakou práci do pozdního odpoledne až večera, a Andrea Patrasová s Davidem.

● **7. dubna** v RUR pesimista Filip vzal na krám jen dva výtisky Eganovy *Teranesie* a divil se, když jsem si první koupil já a druhou Honza Macháček. Vlastně se mu jako knihkupci nedivím, kdyby pro mě nebylo zárukou a pojmem už jméno Greg Egan a orientoval jsem se jen podle anotace na zadní straně obalu, asi bych také s koupí váhal.

Jako obyčejně došlo i na politickou debatu, Honza Macháček vyšel z premisy, že posledních dvacet let se u nás žilo o trochu lépe za levicových vlád a ptal se, proč tedy lidé logicky nevolí ještě levicovější strany (než sociální demokraty), aby se

Franta Novotný, Gudrun a pořadatel celé té slávy Richard „Argo“ Klíčnik

jim vedlo ještě lépe. Pominul jsem zkoumání pravdivosti původního předpokladu, případně složitému konstrukci na téma levice rozdávající, co pravice v mezidobí nahospodaří, a pomyslel jsem si, že podle této logiky, když lázně Jáchymov dělají člověku dobře, tak v uranových dolech tamtéž by mu muselo být ještě mnohem lépe.

● **10. dubna** proběhl v baru Elysium křest jednosvazkové Valhaly Franty Novotného. Na rozdíl od Mycelia šlo o akci pořádanou takřka v rodinném kruhu do něhož se neodvážil jediný redaktor či recenzent Pevnosti a podobně zaměřených médií. Naopak XB-1 vyslala samotného šéfredaktora.

O to více jsme se mohli věnovat hostům, jako byli Miloš Podpěra, Pavlíkovi, Robert Rameš, Jolana, Staso, Milan Figiger, Filip Gotfrid a spol., Edita Dufková, Vilma, Pagi, Františka Vrbenská, Honza Vaněk jr., Petr Biederman, Richard Šusta nebo Gudrun s manželem, zastavil se i Vladan Rámiš s Viktorem Ponomarevem, původně mířili na pivo, ale kvalita místního moku a připraveného pohoštění je přikovala k židlím.

● **11. dubna** ráno se k nám nastěhoval Honza Czechaczek, aby mohl celý víkend bádát v archivu CKČ.

V týž den odpoledne odjíždíme v tradiční sestavě Pagi (řidič), Jiřina Vorlová, Dáreček a já na Jarní Poradu SF klubů sdružených v Československém fandomu. Penzion Pohoda se stále více připodobňuje lesní restauraci s hrozbou večerních diskoték, asi bude třeba porozhlédnout se po novém místě na Porady.

● **12. dubna** dopolene a chvilku i po obědě probíhala poklidná porada, Jiřínin zápis najdete v příštím IK. Pochvalu za narušení zaběhlé monotónnosti zaslouží Randalf, který dovezl zástupce (přesněji zástupkyni) mladé generace svého klubu.

Po obědě jsme ještě popovídali s Brňáky, kteří dojeli jen na jeden den, a pak se vydali zpět do matičky Prahy.

● **13. dubna** s Honzou Czechaczek prolézáme archiv a starší fanziny a hledáme styčné body CKČ a fanzinů v době totality, kdy obě tyto entity žily ve vzájemné symbióze, práce z CKČ plnily stránky fanzinů a možnost otištění motivovala autory.

● **17. dubna** podnikám dobrodružnou výpravu do DOXu, některé tramvaje jsou zrušeny, zbytek jsem popletl a korunu tomu nasadila avantgardní architektura kulturního centra, kde jen najít výtah bylo značným intelektuálním výkonem.

Nakonec jsem ale na terase restaurace našel vášnivě diskutující Jitku Cardovou, Martina Šusta, Frantu Novotného a mládence v hipsterském kloboučku, ze kterého se následně vyklubal moderátor akce.

Asi se čtvrthodinovým zpožděním začala panelová diskuse Proměny utopistického myšlení nejen v rámci sci-fi, kde kromě Honzy Vaňka jr. a Františky Vrbenské bylo i několik lidí, které jsem neznal.

Beseda probíhala ve znamení tří Jitkou vzývaných jmen: Grega Egana, Neala Stephensona a Christophera Nolana. Bylo zábavné sledovat, jak moderátor ožil, když zaslechl jméno známého režiséra, mně naopak dlouho trvalo, než mi došlo, že jde o tvůrce *Počátku* a *Dokonalého triku*.

Jitka tak vášnivě hovořila o potřebě dialogu a jeho kultivace (Anatem na ni zapůsobil opravdu hluboce), že prakticky nikoho nepustila ke slovu.

Nikdo asi nečeká, že by se v podobném pořadu dospělo ke shodě, nebo vůbec k něčemu, ale pocit skepse ke všemu utopickému byl převládající. Zatímco původně utopie znamenala „žádné místo“, dnes bychom mohli říci, že jde o místo, kde by nikdo nechtěl žít. Zdá se, že hranice mezi utopií a distopií je pro současnou generaci evropské civilizace zcela setřena.

Reportáž od Lucie Koucké najdete i na Sardenu.

● **18. dubna** pořádáme u Martina a Vilmy předvelikonoční večírek. Jak se dalo čekat, termín se hodil jen nejménějším, ale to nevadí, protože je třeba střídat formáty, aby nám večírky nezevšedněly. Takže tento byl menší, ale vydařený, po dlouhé době se ukázal Richard Podaný s Helenou, donesl mi *Ústříčkovu smutnou smrt*, kterou přebásnil, a poprvé našli cestu dlouholetý odběratel Interkomu, jeho občasný přispěvatel a bloger Jára Míkovec s chotí a synem Garikem (pojmenovaným tak na počest Jiřího Dostála, viz minulý Interkom).

● **23. dubna** dopoledne konečně odevzdávám Valhalu jako epub, fanoušci byli jako vosy, jsem zvědav na prodeje. :-)

Odpoledne s Michaelou trochu bloudíme po Kampě, sešli jsme z mostu moc brzy, abychom i tak dorazili do Werichovy vily (staré koželužny) dřív než Jarda Olša jr. Nicméně tam již byla tisková mluvčí Prahy 1 a ta se nás ochotně ujala se slovy, abychom šli dovnitř, že křest knihy bude na půdě. (Původně plánované povyražení na trávníku před vilou by si mohli občané chybně až špatně vyložit.) Prohlédli jsme si vilu, jejíž přízemí je ve stavu, jak ji zanechaly povodně, tedy po vysušení, a vystoupali jsme na půdu, která zjevně nějakou rekonstrukcí prošla, takže do budovy určitě

Jejich Excellence Ha Yong Moon, Jaroslav Olša jr., radní Zdeněk Barták a já :-)

nezatéká. Pak s kufrům knih dorazil Jarda Olša jr. a začali se trousit naši hosté. Já pozval hlavně Honzu Poláčka, který vytvořil obálku knihy, a přátele, kteří mi před lety pomohli se křtem sbírky Mistra Ko Una, Jarda zase koreanisty a lidi z muzeí a archivů, kde pátral. Další průběh se až na neobvyklé místo nelišil od jiných křtů, zjistil jsem, že radní Zdeněk Barták je i úspěšný hudební skladatel, má na svědomí například hudbu ke Zdivočelé zemi, a asi by se našlo víc zajímavých lidí, ale bylo dost horko. Posléze dorazila i TV Metropol, takže někde v archivu bude k nahlédnutí reportáž.

Po skončení křtu a všeobecném loučení jsme zašli s vyprahlým Jardou do restaurace na

několik džusíků a na kus řeči o jeho plánech na Filipínách. Pak už byl čas vypravit se do MATu na Ondřeje Neffa povídání o tom *Jak se chodí v botách Julese Verna*.

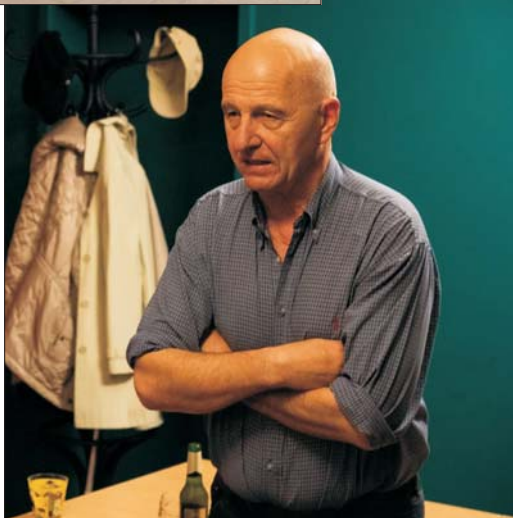
Ondřej poděkoval za pozvání do Klubu a všichni jsme si vzpomněli, že naposledy nám přednášel a vůbec zde byl, v den, kdy přišel o dceru Irenu. Brzy nás ale chmury opustily, a jistě k tomu přispěla i Ondřejova řeč, promyšlená, artikulovaná a zábavná. Dověděli jsme se, že projekt jeho vlastní megaverneovky (ukázka vyšla v *Dinočasu*) bude třídílný, první díl je snad již ve výrobě a naopak Verneffovky s Burianovými ilustracemi teď chvíli vycházet nebudou.

● **24. dubna** je konečně sečtena letošní Akademie, nejdříve se ještě courala nějaká opožděná hodnocení a pak jsem měl něco s očima, zkrátka každá záminka k prokrastinaci dobrá, ale na straně jedna najdete výsledek.

Večer sedím s Frantou Novotným u Kruhu a při generačním stýskání Michael Bronec promluvil docela zajímavě o rozpadu českých tolkienistů, tak generační konflikt či předěl neminul ani tento spolek.

● **30. dubna** pořádají Martin a Vilma Čarodějnický večírek s grilováním. Počasí navzdory prognózám vyšlo, takže jsme strávili odpoledne nad jezírkem a do knihovny, potažmo salónu jsme se přesunuli, až když Vilma začala roznášet deky.

Večírek byl zhruba střední velikosti, Rámišovic holky lapily nějakou jarní virózu, takže jsme postrádali Vladana a Věru, ale

Ondřej Neff (foto Roman Štědronský)

dorazila Milena Eková s Martičkou, ještě v kostýmu mažoretky (probíhala právě nějaká soutěž) a Jára Míkovec se Sarko a Garikem. Sarko je vášnivá komínářka (kdo jste tento pojem stejně jako já neznali, tak vězte, že patří k šilencům zdolávajícím průmyslové komíny a věže) a donesla fotografickou knihu nádherných záběrů průmyslových objektů z velké výšky.

● **6. května** po víkendu stráveném na venkově podléhám pocitu, že mám ve všem zpoždění, a vyrazím na pochůzku do města. Nejdříve přepadnu Zdeňka Pobudu v Epoše, pak mám schůzku s Pavlem Weiglem v Obci spisovatelů. Pavel se právě vrátil z nemocnice, ale už také pobíhá a organizuje. Večer jsem dostal zajímavý mail od Kostí Šindeláře:

Hledám překladatele Josefa Týče, sháním jakýkoli kontakt na něj (a kdo jiný než ty by o něm mohl něco vědět?). Josef Týč, asi hlavně v 80. letech, přeložil nemálo sci-fi knížek, a to včetně druhé části románu „Osada“ Kira Bulyčova (u nás to vyšlo nejprve časopisecky coby „Druhá cesta k průsmyku“ a po-

Noc v Mejdlovarně

Milí přátelé!

Několik let jsem pilně kutala na svém novém románu, který se jmenuje **Noc v Mejdlovarně** a je to taková groteskně-pochmurná výpověď o sedmdesátkách... a teď bych ho ráda vydala. Její nakladatelé neočekávají, že by to byl zrovna výdělečný počín, a tak se snažím sehnat podporu brutálně módní – lépe řečeno fresh nebo cutting edge – metodou crowdfundingu. Pokud máte chvíličku, podívejte se na ten projekt tady:

<https://www.startovac.cz/projekty/noc-v-mejdlovarne/>

Uvidíte, že nechci podporu zadarmo – jsou tam docela hezké odměny, viz meničko vpravo.

To video na první pohled vypadá, jako že spím, ale není tomu tak, když to spustíte, začnu něco říkat a později se tam objeví i moje kočka Sofja Semjonovna.

Budu vám strašně vděčná, když budete zvěst o tomto projektu šířit dál, nebo když dokonce přispějete – můžete být v první dvacítkě:-)!

Přeju vám krásné jaro,

Eva Hauserová

Adrian Tchaikovsky: Stíny vědoucích 3

Nakladatelství Zoner Press vychází vstříc fanouškům série Stíny vědoucích a rozhodlo se dát šanci i třetímu dílu formou předplaceného „malonákladu“, zda kniha nakonec vyjde, bude záležet na počtu zájemců.

tom knižně jako „Země je příliš daleko“). Tuhle knížku komplet teď chystáme v (mém) novém překladu k vydání... Ale o to až tolik nejde

Přišel jsem na to, že Josef Týč tehdy nepřekládal na základě finální, dnes kanonické redakce textu, ale vycházel přímo z Bulyčova prvního rukopisu (tohle dílo ostatně u nás vyšlo dokonce ještě dřív než v Rusku). Ty dva texty se od sebe sice nezá-

sadně, ale přece jen znatelně liší... A bohužel, v Rusku se ten původní rukopis ztratil. Nicméně, Josef Týč by třeba ještě jeho kopii mohl mít, jedinou a poslední na světě... Proto by mě zajímal kontakt na něj, i když moc velké naděje si samozřejmě nedělám. Vlastně ani nevím, zda je ještě naživu... Ale když ne on, tak třeba nějaký jeho příbuzný, dědicové...?

Předem moc děkuji za jakoukoli informaci!

● **8. května** se U Kruhu s Frantou Novotným dovidáme, že podnik končí, jsem zvědav jaká sterilní picérie či drahá vinárna tu vznikne, ale už bez nás.

Zdeněk Rampas

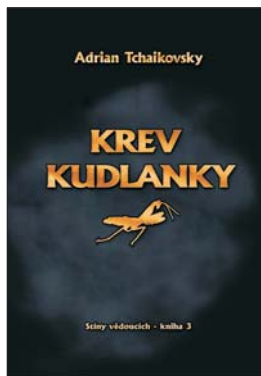
V případě, že bude zakoupeno alespoň 350 výtisků (počítají se pouze zaplacené objednávky, možnost objednání končí 30. 6. 2014), vyjde kniha **Krev Kudlanky – Stíny vědoucích - kniha 3** (měkká vazba bez ilustrací!) v druhé polovině července. V opačném případě k realizaci nedojde a zaplacené částky budou vráceny v nejkratším možném termínu, nejpozději do konce srpna. O počtu objednávek budeme průběžně informováni na našem FB.

Knihu si můžete objednat na webu vydavatelství Zoner Press:

<http://www.zonerpress.cz/krev-kudlanky-stiny-vedoucich-kniha-3>

Anotace:

Třetí díl originální série Stíny vědoucích (Shadows of the Apt) nazvaný Krev Kudlanky (Blood of the Mantis) pokračuje v příbězích oblíbených „okřídlených“ hrdinů. Setkáte se s mým mágem, vosím císařem, pavoučí špiónkou a mnoha dalšími bytostmi, které spojuje jeden vytoužený a mocný cíl – Kostka stínů. Adrian Tchaikovsky opět nabízí strhující příběh o Istivosti, zákeřnosti a odvaze neskrývající snahu o podobnost světa lidí a říše hmyzu.

Fascinující výprava do Teranesie

Australský spisovatel Greg Egan, vítěz Huga, Locuse a Pamětní ceny Johna W. Campbella a autor u nás známý několika romány i povídkovými sbírkami z oblastí hard SF, se k nám letos vrací s románem *Teranesie*. Tentokrát zčásti opouští své obvyklé motivy z oblastí matematiky, kvantové fyziky a umělé inteligence a vydává se do vod biologie – a přináší stejně fascinující a poutavý příběh jako obvykle. Egan už svými předchozími romány a povídkami prokázal, že je mistrem extrapolace vědy a techniky za současnou úroveň poznání, leckdy k možnostem přímo ohromujícím, ale zároveň takovým, které se dnešní vědou nezdají být vyloučené. V angloamerickém světě mají tzv. Big Ideas stories, neboli příběhy založené především na velkých nápadech (kolonizaci úplně nového světa, významném vědeckém objevu či vynálezu aj.), smíšenou pověst. Nechápu však, proč by samy o sobě měly komukoli vadit – tato charakteristika neříká nic o tom, jestli je příběh dobrý, nebo ne. Postavit román *pouze* na nápadech bez zajímavého příběhu a postav samozřejmě téměř nikdy nefunguje – z mého pohledu ovšem ty nejlepší SF vznikají spojením velkých nápadů, poutavých příběhů a uvěřitelných postav. Tvorbě Grega Egana nechybí ani jedno.

V *Teranesii* sledujeme život Prabira Sureše a jeho mladší sestry Madhusrí od dětství na odlehlém indonéském ostrově, kde jejich rodiče zkoumají zvláštní druh otakárků, po dobu, kdy jsou oba dospělí a Madhusrí, studentka biologie, se chce na ostrov motýlů vrátit. Kdysi je odtamtud ovšem vyhnala tragédie, která v podstatě znamenala konec Prabirova dětství. Prabir se snaží sestře v odjezdu zabránit, a když neuspěje, vydává se na konec za ní – a zjišťuje, že od jejich odjezdu se tam změnilo víc,

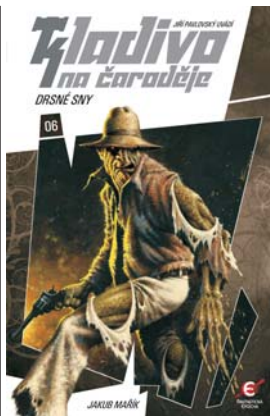
než by si představil i v té nejdivočejší fantazii. Příběh je překvapivě civilní a stojí především na postavě Prabira. Eganovi se naštěstí podařilo vykreslit protagonistu do detailů a učinit ho velmi sympatického, avšak zdaleka ne bezchybného. Hlavní premisy – náhlého objevování se druhů s podivnými mutacemi – jsem se jako biologka trochu obávala, ale mé obavy z překrucování vědy se naštěstí nepotvrdily (le-da ústy několika postav, jimiž Egan vtípkuje na účet těch, kteří se o překrucování cíleně pokoušejí). Greg Egan dostal své pověsti výtečného autora hard SF a ukázal, že si umí udělat pořádný průzkum a vymyslet fascinující science fiction. *Teranesie* byla po delší době první SF s výrazným biologickým prvkem, u které jsem neskřípala zuby nad bagatelizací nebo očividnými nesmysly. Zejména v závěru sice Egan povoluje uzdu představivosti výrazně, ale pořád způsobem, u něhož si říkáte: ...ale co když? Právě v této otázce koneckonců spočívá značná část kouzla science fiction – co když, co kdyby, *něco* je jinak...

Závěr příběhu byl možná až příliš rychlý a do jisté míry snazší, než jsem očekávala, přesto úplné zakončení dostalo kvality předchozích kapitol a nabídlo jak zakončení samotného příběhu Prabira a Madhusrí, tak nové otázky do budoucna. Wow efektu ani síly některých z dalších Eganových románů, především *Města permutací*, sice *Teranesie* nedosahuje, ale jde o skvělý román, který upoutá zejména čtenáře se zálibou v postavách a až detektivním odhalování zajímavých tajemství.

Julie Nováková

Greg Egan: Teranesie, brožovaná, překlad Petr Kotrle, obálka Tomáš Kropáček, 352 stran, 249 Kč

Epocha - Triton - Argo novinky, na které se čekalo

Alternativní dějiny a kontrafaktuální historická fikce

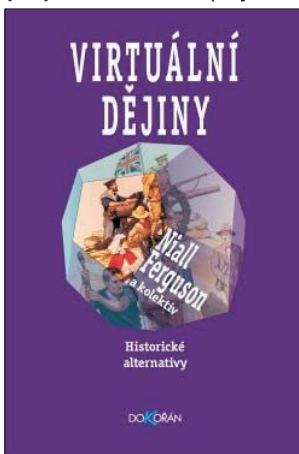
Lingvistický obrat ve společenských vědách, který se odehrál na přelomu padesátých a šedesátých let, se velmi záhy projevil rovněž v historiografii, konkrétně v zásadním přehodnocení historikova přístupu k dějinám. Vznikl spor o vědeckou podstatu historiografie, který trvá dodnes. Bylo-li totiž myšlení ztotožněno s užitím jazyka, který má historik jako jediné médium svého výzkumu k dispozici, pak historiografie nepřináší vědecká zjištění, ale pouze fikční „obrazy“ nebo „modely“ minulosti. Historické poznání či dokonce pravda se potom jeví jako nedostupné, ne-li přímo neexistující kategorie, neboť jsou vždy překryty subjektivní a individuální „řečí“ historika. Ten musí být považován za tvůrce, konstruktéra určitého výseku minulosti, a nikoliv pouze za jeho rekonstruujiícího zprostředkovatele. A protože historické jevy, procesy, události a osobnosti dějepisec vždy nějakým způsobem seřazuje, hierarchizuje a vykládá, chtě nechtě z nich vytváří příběh a pro prezentaci svých zjištění používá vlastně těchto vyprávěcích postupů jako beletristické texty.¹

Sebereflexe a zásadní zpochybnění vědecké báze historiografie, která se konstituovala v devatenáctém století, přinesla „križi historie“ a zákonitě polarizovala badatelskou obec. Na jedné straně se ocitli revizionisté, kteří změnu vědeckého paradigmatu vyvolali (především Roland Barthes a Michel Foucault). Jejich podněty aplikovali v historické vědě Hayden White v eseích sebraných později do souboru *Tropika diskursu* (1978, č. 2010) a v rozsáhlé teoretické práci *Metahistorie* (1973, č. 2011)² a Paul Veyne v knize *Jak se píšou dějiny* (1971, č. 2010). Badatelé v nich bez skrupulí obnažují způsob historikovy práce a zásadním způsobem problematizují historiografickou metodu i její vlastní náplň. Historik podle nich pouze nereferuje o skutečnosti, ale především využívá jazyka jako komunikačního nástroje, ideově působí na čtenáře, vstupuje do dobového diskursu i vědeckého paradigmatu a spoluutváří jej, podílí se na formování kolektivní paměti. Lapidárně řečeno, historik „píše jakýsi ‚pravdivý román‘, jehož limity určují zjištěná fakta“. (ČORNEJ 2011: 583). Niall Ferguson v této souvislosti oprávněně namítá, že „psát dějiny v souladu s konvencemi platnými pro román nebo pro hru [...] znamená podřítit minulost novému typu determinismu – teleologii tradiční vyprávěcí formy“. (FERGUSON 2001: 62)

Na druhém pólu stojí početná skupina konzervativně založených znalců přesvědčených, že v minulosti objektivně proběhly jisté události, které lze adekvátním vědeckým způsobem

poznat a vyložit. Práce Paula Ricoeura, Lubomíra Doležela či Aleše Hamana vyslovují nesouhlas se stíráním diferencí mezi historiografickými knihami a historickými fikcemi, jež jsou v poslední době zastřešovány pod jediný termín „historický narativ“. Reagují tím na postmoderní skepsi k poznání dějin, podle níž je téměř nulová šance na to, že historie bude obohacena o nějaký zásadně nový poznatek, kupříkladu archeologický nálezk, který by vedl ke generálnímu přehodnocení minulosti.

Spory mezi oběma skupinami ovšem nejsou natolik vyostřené, jak by se mohlo zdát. Přestože White stejně jako Gérard Genette píše o prostupování světů fikčních a historických, trvá na určitých rozdílech mezi nimi. Doležel zase nemůže ignorovat zjevnou afinitu mezi faktuelním a fikčním historickým narativem, základní odlišnosti jsou ovšem neoddiskutovatelné. Ve své monografii *Fikce a historie v období postmoderny* (2008) nachází mezi nimi Doležel rozdíl funkční, strukturální, dále rozdíl v konstelaci konatelů a v neúplnosti. Zmíňme alespoň ten poslední: zatímco u fikčního narativu mají mezery ontologický charakter, u narativu historického jsou to mezery epistemické. Těmto mezerám říkáme běžně bílá místa minulosti, kterých nikterak neubývá a jejichž množství se přímo úměrou zvyšuje proti toku dějinného času.

Koncept kontrafaktuálních, virtuálních či alternativních dějin, který přinesl ještě větší sblížení historické beletrie a historiografických studií, na sebe nenechal po výše zmíněné sebereflexi historikovy práce a přiznání jisté míry jeho svévole dlouho čekat. Padlo historické tabu „Co kdyby...“, donedávna nahlížené s opovržením jako fantazírování druhořadých pisálků, žurnalistů či amatérských dějepisců, a alternativní verze dějin se začínají zabývat seriózní a erudovaní historikové. Většinou takto ztvárňují krátké epizody následující po významném dějinném zvratu, nejčastěji politické nebo vojenské události, jež se mohla odehrát jinak. Nejčastějším uzlovým bodem přitom bývá revoluční převrat nebo bitva, které mívají málokdy jednoznačně předpokladatelný průběh. Například: Co by se stalo, kdyby Ludvík Jagellonský nepadl v bitvě u Moháče? Co by se stalo, kdyby se Československo na podzim 1938 rozhodlo k válce s Hitlerem?

Velkou zásluhu na konstituování (ovšem nikoliv na legitimizaci) kontrafaktuálních dějin na akademické půdě má do češtiny hojně překládaný americký historik Niall Ferguson. Podle něj je bifurkační bod vybírán velmi pečlivě, s ohledem na vel-

1 V českém kontextu můžeme upozornit na monografii brněnského historika (a bohemisty) Milana Řepy *Poetika českého dějepiscectví* (Host, Brno 2006), která dnes již klasické historické studie a syntézy (kupř. Františka Palackého, Josefa Pekaře či Josefa Šusty) zkoumá jako texty umělecké, a nikoliv odborné. Zabývá se tedy jejich stylem, strategií vyprávění, kompozičními postupy, klasifikuje obrazná pojmenování, figury atp.

2 Knihou přiznaně inspirovanou Whitovým konceptem je obsáhlá práce *Rétorika histórie* (2002) slovenského literárního vědce Tomáše Horvátha.

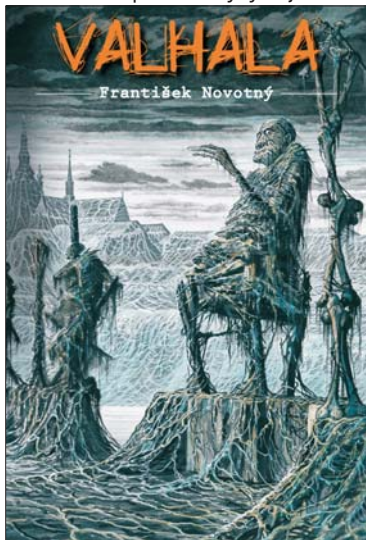
kou pravděpodobnost alternativního vývoje: „Abychom pochopili, jak tomu opravdu bylo, potřebujeme vědět, *k čemu sice ve skutečnosti nedošlo* [kurzíva N. F.], k čemu však podle mínění současníků mohlo dojít.“ (FERGUSON 2001: 75) Pro historika je tedy důležitý vysoký stupeň plauzibility zkoumané události. Nebudeme kupříkladu domýšlet kondicionál „Kdyby měl Přemysl Otakar II. v bitvě na Moravském poli k dispozici několik kulometů...“, zatímco otázka „Kdyby měl Adolf Hitler k dispozici atomovou bombu...“ se zdá již plně legitimní.

Podle Fergusona existují dva důvody, proč provádět kontrafaktuální analýzu. Prvním je obecný požadavek vědecké metody: „Ptáme-li se po příčinách událostí, nemůžeme se vyhnout tázání po tom, co by se stalo, kdyby naše předpokládané příčiny neexistovaly.“ (FERGUSON 2001: 75). Druhým je požadavek historické vědy: „Jestliže se pokoušíme pochopit, jaká byla minulost ‚dopřady‘ [...], musíme vzít ohled na to, jak možnosti vývoje hodnotili současníci zkoumané události před tím, než k ní došlo – přiřadit stejnou váhu všem alternativám, o nichž oni uvažovali, a menší váhu scénářům, které je nenapadly.“ (FERGUSON 2001: 76) Tento postulat se blíží jednomu ze základních východisek novohistorického interpretačního přístupu, jímž je snaha vykreslit dobové sociokulturní pole bez pozdější hierarchizace historických událostí, procesů a literárních i neliterárních textů. Ostatně přední představitelé nového historismu Stephen Greenblatt a Catherine Gallagherová popisují svoji metodu jako „historii možností“ (GALLAGHEROVÁ – GREENBLATT 2007: 265), byť v poněkud odlišném významu.

Je pozoruhodné a zároveň příznačné, jak pohotově a s jakým nadšením je alternativní přístup akceptován českou historiografickou obcí, nebo alespoň její částí. Po popularizačním souboru *Co kdyby to dopadlo jinak? Křižovatky českých dějin* (2007), jež tvoří rozsáhlé příspěvky českých historiků a publicistů pojednávající o nepříliš promyšlených variantách českých dějin, následovala mnohem serióznější publikace šesticte kontrafaktuálních esejů *Historie na rozcestí. Jak mohly dopadnout osudové chvíle Československa* (2013). Renomovaní historikové v nich sice nabízejí alternativu k Mnichovskému diktátu, komunistickému Únoru či srpnové invazi, avšak postupují přitom velmi obezřetně. Řídí se devizou, že „čím je časový posun vzdálenější od klíčového ‚kontrafaktuálu‘, tím širší vějíř historických alternativ se rozevírá, a úměrně tomu klesá i konkrétnost, spolehlivost či vůbec smysluplnost podobných ‚prognóz minulosti‘.“ (SMETANA – DRÁPALA 2013: 14) Jsou tedy skeptičtí vůči představě, že by odlišný výsledek jedné události mohl vést k zásadně jinému průběhu navazujících dějinných procesů. Kdyby kupříkladu Češi nepřijali mni-

chovské ultimátum, stejně by během druhé světové války přešli o svoji státnost a orientovali by svoji zahraniční politiku na Východ.

Přední historik devatenáctého století Jiří Rak v předmluvě k prvnímu souboru konstatuje latentní přítomnost kontrafaktuálního uvažování v díle klasických historiků, jakými byli František Palacký nebo Josef Pekař: „Odpověď“ na otázku ‚co by, kdyby...‘ je však implicitně obsažena v každém historickém hodnocení. Historikové si s neuvědomělou oblibou představují možný alternativní vývoj. Většina z nich občas zatouží alespoň ‚virtuálně‘ změnit chod dějin a obrátit jej směrem, který považují za lepší. Obvykle se toto pokušení projeví povzdechem, jak růžové perspektivy by se před národem (státem, společenskou vrstvou apod.) otevřely, kdyby tenkrát naše strana zvítězila v rozhodné bitvě, významná osobnost nezemřela předčasně atd. Potom se samozřejmě vědec ukázní a vrátí se ke svým pramenům.“ (RAK 2007: 13) Připomeneme v této souvislosti, že svým způsobem kontrafaktuální úvaha stála na počátku sporu o smysl českých dějin. Máme na mysli provokativní článek *Naše dvě otázky* (1886), v němž se jeho autor Hubert Gordon Schauer skepticky táže, zda byl

pro český národ prospěšný onen stoletý boj o vlastní emancipaci a zda by nebylo politicky, hospodářsky i kulturně výhodnější stát se součástí německého národa.

Nad fikčností³ narativu umělecké prózy dnes zajisté nikdo nepochybuje a jsou o ní přesvědčeni autoři i čtenáři, jakkoliv do obecně sdíleného povědomí tento fakt vstoupil teprve v období moderny. Stejně tak je jednoznačné, že pokud autor beletrie nechá vstoupit do svého fikčního světa entitu ze světa aktuálního, nemusí a vlastně ani nemůže být tento fikční protějšek věrnou kopií reality. Tradičním postupem přitom bývá podat známou historickou událost či osobnost apokryfně, sejmut jich z piedestalu slávy a demytizovat ji prostřednictvím neobvyklé perspektivy.

Avšak aby mohla vzniknout kontrafaktuální, doslova realitě odporující historická fikce, musí být v příslušných textech patrný autorský záměr podat určitou dějinnou alternativu, a ten nelze v kontextu světové literatury datovat dříve než do poloviny dvacátého století. Ani natolik ahistorický text, jakým je *Markéta Lazarová* (1931) Vladislava Vančury, nemůže být kontrafaktuální. Jednak to s největší pravděpodobností nebyla autora intence, avšak především jeho baladický román nenabízí žádnou alternativu k faktům, respektive nemá co a koho nahrazovat, neboť v něm nejsou popisovány žádné historické události a nevystupují zde historické postavy.

3 Ve smyslu specifického ontologického modu literárních příběhů, nikoliv v obecném smyslu umělosti, konstruovanosti či utvořenosti uměleckých děl.

Je tedy zřetelné, že teprve nástup postmoderního pravidla „anything goes“ umožnil vznik jak kontrafaktuální metody v historiografii, tak alternativní historické fikce v beletrii. Historiografové operují „s mnohem širším pojetím kategorie pravděpodobnosti“ (SLÁDEK 2007: 141), než jak to bylo dosud v jejich oboru obvyklé, pro umělce se zase historie stala jedním z mnoha nástrojů hravosti. Kontrafaktuální historická fikce je stěží odlišitelná od tzv. historické fantasy, jež pracuje podobnou metodou záměrného upravování minulosti. První konstruuje myslitelný či fyzikálně možný svět, druhá využívá zásahů nadpřirozených prvků, avšak v kontrafaktuální próze je hranice mezi představitelností a nemyslitelností jistých dějových motivů velmi křehká. Autoři obou žánrů usilují o věrohodnost alternativního obrazu dějin, časté používání autentických detailů svědčí nejednou o velmi pečlivé odborné přípravě. Zásadní roli v umělecké kvalitě alternativních románů hraje konstrukce prostředí, protože je třeba přesvědčivě vylíčit realitu světa, který vznikl jiným průběhem dějin, než jak se ve skutečnosti odehrály.

Při vědomí této blízkosti není překvapující, že na začátku celé plejády protifaktových historických narativů stojí román *Muž z vysokého zámku* (1962) amerického autora sci-fi Philipa K. Dicka. Spojené státy americké v něm prohrály druhou světovou válku a ocitly se pod krutou nadvládou Japonska a Německa. Náhodný není ani obsah Dickova románu, neboť historická alternativa k průběhu a výsledkům druhé světové války je rozhodně nejčastějším námětem protifaktové fikce. Můžeme uvést prózu *Otčina* (1992; č. 2012) Roberta Harrise nebo text českého autora Jana Poláčka *Spěšný vlak Ch. 24.12.* (2010). Obraz vůdce vítězičního nad spojenci a stojícího v čele světovládné Třetí říše představuje lákavou a atraktivní látku. Svědčí o tom současný evropský bestseller *Už je tady zas* (2012; č. 2013) Timura Vermese, v němž je Hitlerovo probuzení z hibernace roku 2011 využito pro vtipnou a zároveň znepokojivou satiru soudobých politických poměrů.

Je zjevné, proč si autoři kontrafaktuálních románů vybírají náměty především z dějin dvacátého století. Jedná se o nedávné historické události, které zásluhou pamětníků či mezigeneračního přenosu zůstávají v našem obecném povědomí a přetrvávají v kolektivní paměti. Takové události ještě nebyly „zapomenuty“ a vytváří se k nim alternativa mnohem jednodušeji než kupříkladu k husitským válkám, kdy by se autorův záměr mohl minout s účinkem u čtenářů. Rovněž historiografové při výběru odlišného uzlového bodu tendují k moderním dějinám. Ostatně nemohou ani jinak, chtějí-li dostat Fergusonovým požadavkům, neboť jedině s narůstajícím množstvím dostupných pramenů mohou nalézt argumenty pro současníky promyšlené alternativní řešení.

Poměrně frekventovaným kompozičním postupem protifaktového historického narativu je rámcování, jehož prostřednictvím je deviační dějinný příběh podán jako dvojité fikce. Používají jej autoři starší generace či pisatelé populárnějších textů, kteří se z nějakého důvodu rozpakují předložit alternativu přímo, začít in medias res. Typickým příkladem je pozdní román Ferdinanda Peroutky *Pozdější život Panny* (1980, 1991), v němž je historická paralela podána jako vznikající próza ústřední postavy spisovatele AB. Příběh je založen na nápadu, že Johanka z Arku nebyla upálena. Zemřela sice jako symbol francouzského boje proti Anglii, ale fyzicky přežívá. Autor se tu nesoustředí na prostředí parahistorického světa, ale na intimní život jedince, který se musí vyrovnat s pádem svého vlastního mýtu. Josef Nesvadba ve své poslední próze *Peklo Beneš* (2002) zase přistupuje k disociaci protagonisty, který si ve svých halucinacích vytváří svého dvojníka a spolu s ním odlišnou poválečnou historii. Titulnímu prezidentovi se v ní podaří zabránit Mnichovské dohodě a Československo je následně prohlášeno neutrálním státem. Od tohoto momentu se odvíjí nepřehledný řetěz nejrůznějších událostí, intrik, dějových zvrátů a špionáží, které z alternativní verze dějin vytvářejí nekontrolovatelný chaos. Jiný postup zvolil literát a nadšenec historie Jan Drnek ve své rozsáhlé trilogii *Žáby v mlíku* (2007), *Žába a škorpión* (2010) a *Žáby v bouři* (2012) alternující opět průběh druhé světové války. Vlastní příběh je tu prezentován jako popis vědeckého pokusu, výsledku činnosti na lidech nezávislých přístrojů. Historie je tímto procesem matematizována (založena na počítačem generovaném zobrazení skutečné minulosti), zatímco nutně chybující lidský faktor se svou subjektivitou je naopak vyloučen.

Přistoupíme-li na tezi, že protifaktový historický narativ patří do historické prózy, pak je možné dodnes respektovaný požadavek zprostředkovanosti času vyprávění vypustit. Pravidlo „dostatečně vzdálené minulosti“, tedy zasazení příběhu do doby, kterou autor sám nezažil, musí být v alternativní fikci nutně irelevantní. Proto jsme oprávněni k tomuto typu prózy zařadit nejen zmíněný Nesvadbův román, ale rovněž text *Kloktat dehet* (2005) Jáchyma Topola, podávající pokřivený obraz srpnové invaze roku 1968. Autor dovádí do extrému hypotézu, že západ Československo tehdy již poněkoličkáte zradil a obětoval malou zemi ve středu Evropy. V románu se totiž vojenská jednotka NATO spojí s vojsky Varšavské smlouvy, aby společnými silami udolali vzbuřené Českoslováky. Je zřejmé, že prozaikovi nešlo o vytvoření pravděpodobné alternativy tragické historické události. Jeho tvůrčí gesto je motivováno vyhocenou kritickou, ale také ironickou recepcí charakteru českého národa. Román můžeme číst jako „shozenou“ legendu o udatnosti

českého národa, vlastnosti, jež se v novodobých dějinách podle Topola nikdy nenaplnila.

Z dosavadní praxe kontrafaktuální fikce vyplývá výrazná polarizace alternativních dějinných verzí na ose pozitivní-negativní. S výjimkou Drnkových umělecky nepřesvědčivých textů přistupují autoři mnohem častěji k pochmurnému vykreslení vyšínuté minulosti, jsou značně skeptičtí vůči idealizovanému obrazu historie. Využijeme-li s vlastní invencí termínu Umberta Eca, představují jejich texty spíše antiuchronii nežli uchronii (ECO 2002: 227).⁴ Zdařilým případem antiuchronie je zmíněný Poláčkův román *Spěšný vlak Ch.24.12* zasazený do roku 1953, dva roky po válce, kterou vyhrálo Německo, přičemž české země se staly součástí tisícileté říše. Autorovi se podařilo podat přesvědčivý a jaksi „uvěřitelný“ obraz společnosti po nacistickém vítězství. Přispívá k tomu značné množství prvků, jež takto zkonstruovaný svět sdílí s dobře známou historickou realitou druhé světové války, jen mírně posunutých do nové významové roviny. Podílí se na tom i konstrukce protagonisty Martina Řezníčka, který nejedním svým rysem (izolace, „náhradní“ komunikace s kocourem, pasivní čekání, zaměstnání metaře) patří do stejného rodu jako postavy textů založených na nezkrasleném, faktuálním obrazu druhé světové války, totiž úředník Roubiček z románu *Život s hvězdou* (1949) Jiřího Weila a titulní hrdina Fuksovy novely *Pan Theodor Mundstock* (1963).

Historická próza podávající alternativní obraz dějin představuje podle našeho názoru potřebné oživení žánru a teprve nejbližší budoucnost ukáže, zdali se jedná o perspektivní cestu. Stejně jako jinde záleží výhradně na kvalitách uměleckého díla, v případě alternativní historické prózy pak obzvláště na promyšleném časoprostoru paralelního dějinného času a případných konvergencích s reálnou historií. Ty mohou zakládat ne jednu vtípnou situaci, ale také přivést čtenáře k hlubšímu zamyslení nad jeho situovaností v dějinách, o jejichž zvratech rozhodují nevyzpytatelné náhody, neboť jakákoliv efemérní okolnost může mít v dějinném okamžiku fatální následky. Řečeno slovy předního českého autora fantastiky Františka Novotného: „Posuzujeme [...] dějiny jako vlak, který se řítí po kolejích bez výhybek a nemůže odbočit jinam, jenom zrychlit, zpomalit nebo zastavit. To ale není pravda, dějiny jsou plné výhybek a my jsme jenom slepci, kteří je při zpětném pohledu nevidí. K vlastní škodě, protože znalost výhybek minulých zvyšuje pravděpodobnost, že na těch budoucích odbočíme dobře.“ (NOVOTNÝ 2009: 231)

Erik Gilk

Použitá literatura:

Barthes, Roland: Diskurz historie. *Česká literatura* 55, 2007, č. 6, s. 815-828.

Čornej, Petr: White nezměnil dějiny, ale pohled na ně. In: White, Hayden: *Metahistorie. Historická imaginace v Evropě devatenáctého století*. Brno: Host 2011, s. 575-600.

Doležel, Lubomír: *Fikce a historie v období postmoderny*. Praha: Academia 2008.

Eco, Umberto: Světy vědecko-fantastické literatury. In: týž: *O zrcadlech a jiné eseje*. Praha: Mladá fronta 2002, s. 225-234.

Ferguson, Niall: Virtuální dějiny. O „chaotické“ teorii minulosti. In: Ferguson, Niall (ed.): *Virtuální dějiny. Historické alternativy*. Praha: Dokořan 2001, s. 19-78.

Gilk, Erik: Chvála dějinným výhybkám. K současné situaci českého historického románu. *Host* 27, 2011, č. 1, s. 27-32.

Iggers, Georg G.: *Dějepisectví ve 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2002.

Kastnerová, Martina: Fikce a historie – příspěvek nového historismu. *Svět literatury* 22, 2012, č. 45, s. 46-63.

Novotný, František: Mezní jevy. *Magazín fantasy & science fiction*, léto 2009, s. 225-232.

Rak, Jiří: V historii neexistují žádná „kdyby“! In: *Co kdyby to dopadlo jinak? Křížovky českých dějin*. Praha: Dokořan 2008, s. 9-20.

Řepa, Milan: *Poetika českého dějepiscetví*. Brno: Host 2006.

Sládek, Ondřej: O historiografii a fikci: událost, vyprávění a alternativní historie. In: Bláhová, Kateřina – Sládek, Ondřej (eds.): *O psaní dějin. Teoretické a metodologické problémy literární historiografie*. Praha: Academia 2007, s. 134-154.

Smetana, Vít – Drápala, Milan: K historickým alternativám uzlových momentů československých dějin. In: *Historie na rozcestí. Jak mohly dopadnout osudové chvíle Československa*. Brno: Barrister & Principál 2013, s. 5-20.

V rozšířené podobě vyjde ve druhém čísle letošního ročníku slovenského časopisu World Literature Studies

4 Eco si tento termín vypůjčil ze stejnojmenného románu Charlese Renouviere z roku 1876. Díky malé změně v běhu událostí na konci vlády Marka Aurelia se v něm křesťanství na Západě neuchytí, zakoření jen na Východě, a na Západě pak dalších tisíc let přežívá antická kultura. Když nakonec křesťanství pronikne i sem, stane se pouze jedním z mnoha náboženství tolerovaných v naprosto sekulární Evropě.

Romaneto Jiřího Kratochvila uvázlo na bodu Alef

Jestliže si spisovatel zvolí za podtitul svého díla „romaneto“, znamená to, že můžeme očekávat jistou porci záhad a tajemna, ale také že nemáme co do činění s plnokrevným románem. Pro novou knihu Jiřího Kratochvila platí obojí. Tento autor ve svém díle velmi často sahá do nereálna a fantaskna, ale nikdy nebyly hlavním motorem knihy. Až Alfa Centauri je skutečně fantastickým románem jak se patří. Dokonce máme pocit, že kvůli onomu kroku do fantastické literatury funguje podtitul jako vztyčená zástava varující čtenáře, aby nečekal svého typického Kratochvila. Ale přitom zrovna tento autor od sebe utěct nedokáže. Témata se v jeho prózách vracejí a opakují neúnavně, kupříkladu dítě bez otce, které je i jedním z protagonistů této novinky.

Jonáš je dítě nalezenec, což se dozví teprve v den svých třináctých narozenin. A hned následujícího dne dojde v jeho rodině k podivuhodné příhodě. Jeho otčím Tomáš najde před domem na lavičce promrzlého bezdomovce a vezme ho domů. Ukáže se, že charismatický muž má dokonalé vědomosti o mnoha oborech lidského vědění a je mimořádně manuálně zručný, jenže si nic nepamatuje o své vlastní osobě. Rodina se jej ujme, šikovný Charlie (jak mu říkají v narážce na věčného tuláka Chaplina) se stane čímsi jako správcem domu a nakonec i soukromým učitelem Jonáše. Chlapcův otčím se nedokáže smířit s tím, že o Charliem nic nevědí. Vyhvěsí na internet jeho kreslený portrét, zaplatí si soukromého detektiva a po nějaké době je pátrání završeno překvapivým zjištěním, že Charlie zřejmě po celou dobu svou amnézii pouze předstíral. A dokonce možná předstíral i svou národnost.

Nakonec Charlie zmizí a Jonáš s ním. Pošle sice svému otčímovi vysvětlující zprávu, s tou se ale seznámí pouze čtenář. Dopis se vzkazem je nešťastnou náhodou zničen. A ta zpráva vrhne na celou věc naprosto nové světlo, ale u příběhu s tajemstvím se musí recenzent v tomto ohledu ponořit do decentního mlčení.

V jistém ohledu je příběh další variantou tématu náhradního rodiče, v němž u autora, který je dítětem pounorového emigranta, nemůžeme nevidět autobiografické rysy. Nyní snění o náhradním a dokonalejším otci získalo až pohádkové obrysy a neomezuje se jen na Jonáše. Když Tomáš o syna de facto přijde, je osudem odměněn talentovaným žákem malování, který pochází z rodiny podnikatele-tuneláře a také on si zaslouží něco lepšího. V případě tohoto romaneta se zmíněné téma proloulo se skutečnou kauzou zaměstnávající před lety média, totiž s případem Barbory Škrlové z takzvané Kuřimské kauzy. Tato podivná osoba byla vybrána a připravována, aby mohla být jako kukaččí mládě vložena do náhradní rodiny za neznámým účelem.

Podobně byl do náhradní rodiny vložen Jonáš a o třináct let později i Charlie. Skutečný důvod je čtenáři vysvětlen, a jak bylo řečeno, posouvá příběh do oblasti sci-fi. Nabízí se však i zrcadlové vysvětlení. Co když byla skutečná záminka takové podivné hry podobně obskurní jako v Kuřimské kauze a celé fantastické rozuzlení je jen pohádkou uklidňující – koho vlastně?

Jonášova otce? Jonáše? Nebo čtenáře knihy? Na Kratochvilových vícevrstevnatých prózách je zábavné to, že nám umožňují pokládat si právě takové otázky a nikdy nebyť svrchovaným pánem příběhu.

Pokud píše autor stále v podstatě jeden příběh a vrací se opakovaně ke svým obsesím, hrozí mu, že se začne rozměňovat. Alfa Centauri není vybočením z řady Kratochvilových mistrovsky psaných románů, ale dává věrnému čtenáři poněkud málo přidané hodnoty. Nakonec i autorovo ironické povznášení se nad příběhem, včetně tradičního autorského vstupu do prostředí románu, je předvedením osvědčených receptur. Pohrávání si se čtenářem, měnění osob vypravěčů, neustálé poukazování na to, že autor ví více než čtenář, vnořování se do detailu příběhu a pak zase antiiluzivní kroužení nad ním, to vše má vlastně pramalý význam pro samotný prožitek příběhu, nepočítáme-li efekt těchto postupů pro zvýšení napětí a očekávání. Jenže v tom je potíž. O mnoho více než vršení napětí a záhad a postupných odpovědí na ně se tu nenabízí. Autor, který umí čtenáře uhranout vyprávěním, z onoho vyprávění nevybude žádný velký tah, který by v nás delší dobu zůstal. Je to proto, že jde „jen“ o romaneto? Určitá krkolomnost děje a vysvětlení, které věci nezjednodušuje ve smyslu Occamovy břitvy, ale naopak zašmodrchává, účinek díla vlastně umenšují. Známé atributy Kratochvilova psaní, dříve vyvolávající nadšení, jako by byly použity mechanicky, mimoděk, ze setrvačnosti.

Ano, závěr díla nepostrádá velkorysý přesah prostorem, časem a přechází na mnohem širší plátno, než na jakém se předchozí části odvíjely. Pro čtenáře nezběhlého ve fantastické literatuře nemusí toto finále postrádat velkolepost. Z hlediska fantastického žánru se však pohybujeme po známých územích. (Poznamenejme pod čarou, že prvek využití gilotiny pro přesun časoprostorem použil již v roce 1990 Jiří Olšanský, nyní rovněž Břian, v povídce Stroj do lepších časů. Tu ale možná autor romaneta nemusel vůbec znát, některá ostří se zkrátka vznášejí ve vzduchu.)

Jestliže nás už neohromí autorské postupy, můžeme si všimnout věcí, které bývají u Kratochvila přehlíženy, například komična fungujícího na několika úrovních, které je přítomno téměř na každé straně. A to také není málo, starší romaneta bývala přece vždy mrtvolně vážná. Několikeré zmínky o židovském náboženství upomenou na první písmeno hebrejské abecedy zašifrované do názvu knihy a odkazující k prvopočátku světa, který je, zvláště v případě vyprávění, textem. Kratochvil umožňuje prostupnost mezi fikčním a reálným světem, naznačuje, že můžeme být součástí nekonečné hierarchie světů bez nějakého původního, výchozího. Vypravěč je tak zároveň borgesovským „bodem Alef“, z něhož lze vidět na všechna místa ve vesmíru, ale může být stejně tak pouhou literární postavou v příběhu někoho jiného. A tady už končí legrace. Nebo začíná?

Ivan Adamovič

Jiří Kratochvil: Alfa Centauri. Vydalo Druhé město, 2013. Ilustrace Jan Pražan. 148 s.

Nač vydávat mamutí sborníky fantastických povídek?

Dostala jsem svou obřímí knihu k Vánocům. Přála jsem si ji tak, že jsem svou sportovně založenou matku málem podnítila k cestě do knihkupectví. Včas jsem si však uvědomila, že ne v každé prodejně, živořící na malém hornickém sídlišti, bude takový vzácný artikl k mání. Takže jsem své rodičovské polovičce nakonec poradila odkaz, kde se dá kniha objednat přes internet. Bylo to přímo ze stránek vydavatele, který se jí snažil velmi aktivně přihodit ještě další tituly. Ubohá trenérka, ve fantastické literatuře se totálně neorientující (myslím, že četla ze slušnosti jenom me dvě vlastnoručně sepsané knihy a tím to haslo), musela tuto lákavou nabídku se mnou konzultovat, a já – nevědouc jak to vyřešit diplomaticky – nakonec s klidným tónem do telefonu prohlásila: „Ale vždyť už tahle ta jedna kniha vydá za několik, nemyslíš, mami?“

No ovšem, řeč je o Prokletých knihovnách, které sám editor Michael Bronec označil za „mamutí“ sborník. Věru, k bichli o 960 stranách to vážně sedí. I tak jsem se na ni vášnivě vrhla, mě přece jen tak nějaká kniha neporazí, říkala jsem si. Nakonec, přečetla jsem Jiráskovo Temno (kupodivu jedním dechem – víte, že je to celkem příjemný romantický příběh?), Dostojevského Zločin a trest (i když Běsi dali taky zabrat) a český překlad Kalevaly (ale to už je dávno, tehdy jsem byla ještě mladá a klidná), tak přece před touhle knihou, vlastně sborníkem povídek, nakonec necouvnu! A navíc, ta rozšafná sazba, utěšovala jsem se dál, to jistě půjde rychle přečíst... Jenže nešlo. Jak je to možné? ptám se sama sebe. Vždyť tu knihu všichni tak chválili! Prý mě tahle kniha zaručeně chytí a nepustí... Co jsem se kde dočetla, tak se pisatel rozplýval nad tím, jak je to skvělý počin. A jak si musím tuto knihu určitě pořídit. Stalo se – a znovu opakuju – byl to dárek, u něhož jsem byla dopředu přesvědčená, že potěší mé srdéčko... Ale z různých důvodů nepotěšilo. A tak se snažím přijít svému podivínství na kloub.

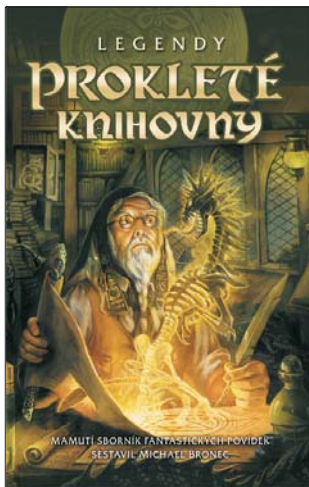
Knihy nemusí být vždycky jen ke čtení

První příčina je celkem nasnadě. Mám totiž hrozný zvyk číst až po nocích, v posteli. Že mě z toho bolí v zádech, protože běžná pelest není dělaná pro osoby s kyfoskoliózou, to rovnou přejdu, jenže teď' mě k tomu ještě tlačila těžká kniha do hrudní kosti. I přes různá vypodložení jsem po nějaké době stejně začala cítit velkou tíhu na prsou (doslova, přeneseně nakonec taky). Nehledě na to, že se opravdu silný hřbet zcela vzpíral mému úsilí udržet stránky rozevřené. Z knihy se tak stal dost netradiční posilovací stroj, no a protože se nic nemá přehánět (obzvláště není-li člověk trénovaný), tak bylo prostě nutné i přes veškerou zvědavost knihu po určitých úsecích odložit. Prostě jako v posilovně – určitě tréninkové dávky. Někdy jsem musela vyvinout velkou námahu, protože hodně nerada odkládám rozečtenou povídku. A u některých to byl fakt problém... Jistě, teď' by byl vhodný čas rozpovídat se o jednotlivých textech, popsat zhruba, o čem povídky jsou, a nezapomenout dát včas upozornění, že teď'

(zřejmě) následuje tzv. spoiler. Jenže nic takového neudělám, tohle totiž není recenze (no a upřímně si myslím, že by se tak ani psát neměla). Každá z povídek má v sobě určitou jiskru, originální nápad či řemeslnou fintu. Někdo si hraje s vyprávěčskými styly, jiný koření příběh humorem. V mnohých se vyskytují tolik oblíbené hlášky, jindy se musí člověk pousmát z jiného důvodu, třeba když si představuje, jak vyzkratovat očarovaná zrcadla. Nebo jak si autor pleťe lingvistické disciplíny s těmi literárními (jenže rozdíl mezi lexikologií, morfologií, sémiotikou a naratologií aby vzal d'as, co?). Metatextově i intertextově putují konkrétní knižní tituly a získávají na vlastní démoničnosti (třeba Teorie a praxe oligarchického kolektivismu) a ani nešťastné alexandrijské knihovně nedopřejí autoři klidný spánek a vyvolávají jejího ducha ze záhrobí. Ale celkově se všichni opravdu snažili, to jim rozhodně neupírám, i když mám prostě neodbytný pocit, že ne dost... Copak opravdu stačí, že je něčí dílo pouhým závažím v konstrukci důmyslně tvarovaného posilovacího stroje?

Prokleté knihovny? Ale prosím vás!

Druhá příčina mé čtenářské nespokojenosti zřejmě tkví v totální nesoustředěnosti. Myšlenky utíkají, člověk se už neudrží, aby si tu a tam něco nepoznamenal, když už má blok a tužku po ruce. Ač jsem se bránila tomu uvěřit, musela jsem si poměrně brzy položit jednu zásadní otázku: Které z povídek jsou opravdu o knihovnách? No, možná, občas tam nějaká postava zabloudí, ale spíš tak omylem... Znovu pohled na obálku s tou hezkou ilustrací od Jany Šouflové, no jo, jmenuje se to „Prokleté knihovny“, tak jsem se fakt nespletla... I když postupně, jak noci plynuly, začala jsem si vypisovat i jména některých autorů, kteří se přece jen snažili tématu držet. Skoro bych řekla, že od druhé poloviny nastalo v tomto smyslu výrazné kvalitativní zlepšení. Byly tam aspoň ty knihovny, figurovaly jako ústřední téma, ne jenom jako bezvýznamné kulisy či náhodně se někde objevivší jedna kniha, byť třeba mocná. To je nakonec i leitmotiv většiny povídek: kniha jako něco nebezpečného, co je třeba přemoci, zničit, izolovat, obelstít... Kde jsou ty časy, kdy kniha byla spíš bezpečným útočištěm, kam se dalo utéct před ošklivou realitou? Prokletí jsou pak zřejmě ti, kdo jí musí vzít do ruky a dělat s ní intelektuálně náročnou práci – číst! Jako by nám mladí autoři dovolili nahlédnout do svého podvědomí, do svých strachů. Však popularita městské fantasy nakonec není o ničem jiném než o civilizační hrůze z nedomyšlených důsledků globální urbanizace... Co pak musí ve vyděšené mysli, odchované emotikony a grafikony, vyvolat představa tisíců těchto hranatých nebezpečných předmětů pohromadě? Vskutku, některým autorům šlo i o to, jak ty shromážděné svazky působí jako celek. Ovšem sborník má ještě v názvu určitý přívlastek, nedala si jedna mrňavá protivná hnidopišská myšlenka pokoj... Knihovny a ještě k tomu prokleté. Opravdu? Za kouskem prokletí šel bych světa kraj a nohy si

ušlapal, chtělo by se parafrázovat... I když občas se nějaký náznak kletby našel, třeba té rodové. Přátelé, není kletba jako kouzlo, v tom budete přece se mnou souhlasit, že? A tak jsem si vzpomněla, jak někde Michael Bronec přiznal už u Draků, že bylo pro autory náročné držet se zadání... Ono psát „na zakázku“ je fakt dost těžký úkol. Chce tu kus sebezapření a spousty sebe-disciplíny. Obdivuju všechny, kdo špetku od každého (větší či menší) v sobě objevili a místo v úhledně vypadající knize si tak vydobyli. Otázkou zůstává, k čemu takto prestižní záležitost vlastně slouží. Neevokuje tak trochu vzhled Prokletých knihoven, že je to skutečně výběr toho nejlepšího, co se u nás píše? Nebo je to jen parádní slupka pro obsah, který se zamlouvá hlavně editorovi? Teď si zřejmě pomyslíte: A komu jinému by se měl konec konců zamlouvat? Vždyť s tím chudák, jediný zaměstnanec svého nakladatelství, tudíž redaktor, korektor, manažer a kdovícoještě v jedné osobě, strávil celé léto!

Nastupte rychle do výtahu, dveře se zavírají!

Druhý sborník ze série Legendy představuje čtenářské obci celkem 19 autorů, z nichž ti profláklí tvoří menšinu (u Draků je tomu naopak). Najdeme tu jména jak známá, tak teprve se ke slávě rodící, po většinou z okruhu Drakobijců a Žoldněřů. Výjimečně někdo z autorů nelarpuje, nebo se k tomu nepřiznává. Ocitnout se jako začátečník vedle mnohem zkušenějších kolegů a ještě v ilustrovaném sborníku s pevnou vazbou je jistě velká čest... Počin jako Prokleté knihovny tak představuje pomyslný výtah, který může vyvézt vybrané šťastlivce až do vysokých literárních pater. Talentovaní autoři bývají (údajně) zbytečně zakřiknutí, nemají tak ostré lokty, a tak potřebují trochu pomoci. O tom, kdo smí nastoupit do výtahu, rozhodne všemocný líftboy jako novodobý Petronius, arbitř dobré fantastiky...

Michael Bronec je bezesporu skvělý editor, i když se na Pistoriu v seminář k ediční praxi (a na celou bohemistiku taky) nakonec vykašlal, zatímco já tam trávila nekonečné výbuchy lektorova superega a vracela se do vzdálené východočeské metropole posledním nočním busem. Základní rozdíl mezi námi dvěma je v tom, že on své vysněné nakladatelství má, a já nikoli. Mně jenom ten blbý diplom visí na stěně pracovny a zapadá prachem. Holt, přesně takové paradoxy život přináší. Každý svého štěstí strojvůdcem, však to znáte. Možná bych povídky seskládala jinak, možná bych text sjednotila typograficky, možná bych zvolila jiný font písma. U Draků to ještě šlo, tam zvolené drobnější písmo tolik nepřipomínalo slabikář, ale čistě tenhle špalek a nevyužitý volný prostor mezi řádky pro vlastní vtipky už zakládá na kompluzivní poruchu. Trochu se v knize pošťuchují „idee“ a „ideje“ hned vedle sebe, ale kdo by se divil, že se krásy v podobně střížených šatech nesnesou? I tak Prokleté knihovny představují úctyhodné ediční dílo, od tahání rukopisů z nespolehlivých autorů až po efektivní propagaci mezi potenciální kupce. K výsledku vedla cesta pekelným údolím, jak Michael Bronec sám prozradil. Za svou odvahu vydávat neznámé autory se už roky prohřabává stohy rukopisů, navíc dává odvážlivcům příležitost brousit si ostruhy v soutěžích, které sám pořádá a hodnotí. Určitá inklinace zaměřit se na pár oblíbenců je zcela přirozená a vyskytuje se běžně i u veřejných cen, kde byla porota sestavena z nezávislých osob.

interkom 4-5/2014

Situace, kdy sponzoři-vydavatelé používají k podpoře prodeje svých knih různé formy „vyznamenání“, která sami udělili, však není v literatuře nic nového. Děje se tak už od slavné Sea-tonské ceny z konce 18. století, jak se můžeme dozvědět z poučné publikace J. E. Englishe o ekonomii prestiže. Ani systém patronace, který zavádí nástroje pro etablování málo známých umělců a vyzdvižení „opravdu kvalitních“ děl, není nic výjimečného. Navíc dává také vzniknout platformě, v rámci které může určitá kulturní skupina oslavovat své úspěchy, zažívat pocit hrdsti a projevy solidarity. Nepřipomíná vám to nic?

Hon na mamuta

Pojďme se teď na chvíli zamyslet, jak si vyložit nakladatelský záměr. Prokleté knihovny vyšly v nákladu 1777 ks (zajímavé číslo, že?), oproti svému předchůdci, Drakům, je to jen o pár stovek méně. Komu je určen tento mamutí sborník? Většina z povídek jsou fantastické, a to v obou slovech smyslu, jiné jen v tom jednom (domyslete si). A tím nechci říct, že ty, které zas tolik fantastickými prvky neopylují, jsou špatné, ba naopak... Máme tu texty, které koketují s detektivkou, alternativní historií, soudničkou, rytířským eposem... Proč ne, jistě bylo edičním záměrem dosáhnout co největší pestrosti. Jenže někteří z nás možná chtějí víc. Touží po transcendenci, ke které jim pomůže zdařilý literární text. Sborník však zahrnuje jedinou povídku s přesahem (a ta se ještě maskuje za horor), ostatní jsou opravdu spíš jen pro pobavení. A tak tahle jediná vlašťovka, možná s pár dalšími kousky, trefnou předmluvou J. Kantůrka a naprosto úžasným doslovem Fr. Vrbenské tvoří ty nejcenější části knihy. Takže – a nyní velký nádech – je to dostatečný důvod si ji kupovat? Zvláště v dnešní době, kdy knihy, co se vydávají a čtou, jsou především „lidové“, s dopadem asi jako hodně špatné tipy paní od vedle, která vám radí na chřípku kapku ledového lipového čaje (nebo ne, pane Pavlovský?). Ale zpátky k počtům: jestliže každý pachatel obdrží po 20 autor-ských výtiscích (to jen tak hádám), to dělá hnedle 420 ks, takže prodat zbývá na 1300 kousků. Cena 550 Kč sice není přemrštěná, ale stejně... Kdo si tedy takový sborník pořídí (nebo nechá pořídít) a proč? Jsme vážně taková komunita milovníků, která nevynechá žádnou příležitost, aby neulovila každý kousek, který se objeví v tom našem SFFH lese? A tohle je teda parádní úlovek! Aspoň co do velikosti ano. Najít pro něj místo už v tolik přečpané domácí knihovně, to je skoro námět na další povídku... A netvrďte, že jste aspoň jednou nezakleli, když jste nemohli najít svého oblíbeného... kokokoliv. O řádění knihovnických šotků by ovšem mohli vyprávět jiní!

Ten dotaz je vážně míněný a samozřejmě míří i ke mně. Možná si editor sám nadělil hezký dárek, stejně jako já. Upřímně, pořád to byla lepší varianta než bílé ponožky nebo kávové hrnečky, které člověk mého věku – bohužel – pod pověstným stromečkem (pokud ctí tradici a vůbec nějaký má) obvykle nechází. Tak se za ten nápad chválím. Jednou mě třeba finanční nouze donutí se svých cenných úlovků zbavit (už vidím ten inzerát: Prodám Prokleté knihovny, levně. Multifunkční – můžete posilovat gramotnost i svaly zároveň ☺) a v nejhorším případě můžu knihu použít jako zbraň a po nějakém zlotřilci ji hodit. Účinek bude v každém případě spolehlivý. **Zuzana Hloušková**

Rozhovor s Janem Poláčkem

Úvod

Sešli jsme se u východu z metra na Andělu. Já si udělal výlet z Brna, Jan Poláček přišel z práce... a pak šel zase do práce. Myslím. Vlastně jsem se na to neptal. Byl pátek 11. října a po několika týdnech domlouvání jsme se konečně potkali. Já s diktafonem, připravenými otázkami a matnou představou, co takový rozhovor obnáší, on asi mírně nervózní, kdo že ho to kontaktoval a na co se ten někdo asi bude ptát.

O tři měsíce později sedím nad takřka kompletním rozhovorem. Přepis hodinové rozmluvy mi zabral víc času, než jsem čekal. Mám z toho 12 stran textu. Respektive bez mála 40 000 znaků včetně mezer. A to je jenom jedna část plánovaného. Jan Poláček se v knize *Příběh spalovače mrtvol* zabýval fascinujícím spisovatelem, Ladislavem Fuksem. Poláčkův styl, třeba v knize *Spěšný vlak Ch. 24. 12.*, je k tomu Fuksovu někdy přirovnáván. Napadlo mě, že by bylo zajímavé oba autory v rozhovoru spojit, srovnat. Proto má následující interview tři části.

První část, kterou teď čtete, vlastně s Janem Poláčkem vůbec nesouvisí. Jsou to vybrané úryvky z rozhovorů, které Ladislav Fuks poskytl v 60., 80. i 90. letech. Druhá část zopakuje otázky, byť poněkud upravené. Odpovídá ovšem Jan Poláček. Poslal jsem mu otázky emailem, on mi emailem odpověděl. Třetí část zachycuje osobnost Jana Poláčka intenzivněji: jde o vybrané části rozhovoru, který jsme vedli v říjnu 2013. Pokusil jsem se zachovat specifické vyjadřování obou hovořících, včetně slovní vaty, hovorové češtiny a podobně.

Jde tedy o rozhovor experimentální, čemuž odpovídá i rozsah. Je to pokus o portrét, komplexnější zachycení osobnosti spisovatele, a to srovnáním s jiným spisovatelem. Kruh se uzavírá, na povrch mohou vyplynout podobnosti a odlišnosti dříve netušené. Zda vyplynuly, to nechávám zcela na čtenářích.

K doplnění všech informací je vhodné dodat, že nedávno vyšla kniha literárního historika Erika Gilka *Vítěz i poražený. Prozaik Ladislav Fuks*.

Z rozhovorů s Ladislavem Fuksem

Pane Fuksi, ve svém díle často čerpáte ze svých osobních prožitků, ale sám na sebe jste toho nikdy moc neřekl. Před časem jsem se od Petra Bílka dozvěděl, že s Jiřím Tušlem pracujete na pamětech. Co vás přimělo náhle k tomu, abyste na sebe něco prozradil?

Jiří Tušl mě jednoho dne vyzval, abych nějaké takové paměti napsal, kde by bylo všechno – od obecné školy počínaje, přes gymnázium po školu vysokou, kde by byly cesty do zahraničí, setkání se zajímavými lidmi a takřkajíc náhled do své literární kuchyně: jak tedy piši...

Kdy jste začal psát zacileně k vydání?

Po absolvování Filozofické fakulty jsem sloužil na Státní památkové správě, která patřila pod Ministerstvo kultury. Mým úkolem bylo zpracovávat průvodcovské sylaby, aby průvodci nemluvili nesmysly, aby v jejich řeči byla pravověrná data. Projížděl jsem zámky po Čechách, kromě toho jsem měl je-

den zámek extra přidělený, a to by Metternichův Kynžvart. O něm jsem napsal zacileně první knížku, ale to nebyla beletrie.

Definujete-li omezení jako zločin, cítil jste sedmdesátá léta jako omezení vaší tvůrčí činnosti?

Pročítám-li recenze svých knih, ať domácí či zahraniční, všude se píše o tom, že mi jde výrazně o humanitární cíle. To bylo vždycky to, co mě hnalo k psaní. A teď jestli jsem byl omezován, se ptáte? (*následně se hovor stočí k Fuksově knize o Fučíkovi, ale na otázku Karla Hvižďaly odpověď nepadne – pozn. red.*)

Ale u vás snad hraje ještě roli i jistá nepominutelná imaginace, fantaskno... Kdy jste v sobě objevil tu schopnost vypsat se z jakési esence zážitků či prožitků? Vzpomínáte si na takový moment?

Vzpomínám. Přesně. To bylo právě v době okupace Rakouska v roce 1938. Chodil jsem do gymnázia, jednou jsem přišel domů, sedl jsem si za stůl, do ruky vzal pero, tuším že už plnicí, papír, vůbec jsem se neučil a rovnou jsem psal. Nepsal jsem jen to, co jsem poznal na vlastní oči, ale psal jsem to, co mě jaksí lákalo. Například jsem se v tom prvním textu zmínil o Zlatém rohu v Istanbulu. A ten obraz jsem do čehosi začlenil. Takhle jsem postupoval. Nebo jsme jeden čas měli na náboženství člena dominikánského řádu. A toho faktu a té postavy jsem také nějak využil. A podobně do značné míry vznikala i moje *Variace pro temnou strunu*. Já jsem se tím psáním vlastně tak nějak uvolňoval. A to se mi na tom líbilo. My jsme sice nebyli přímo ohroženi jako rodina, nemuseli jsme do koncentračního tábora, ale s otcem to bylo na vzháčkách.

Před nedávnem jste vydal rozsáhlý výpravný román *Vévodkyně a kučarka*. Kritika nešetřila chválou a také v kuloárech se uznale pokyvovalo hlavou. Co všechno to ale obnáší napsat knihu o sedmi stech stranách, jaký druh odvahy je s tím spojen?

Napsat knihu o velkém počtu stránek je spojeno s jistými nezbytnostmi, které sice platí i pro knížky útlé, ale pro knihy silné dvojnásob. Patří k nim naprosto důsledné zachovávání stylu. Od první do poslední stránky. Stylistická „rozdobenost“, nedůslednost, nesmí být ani u novely, natož u knihy obsáhlé. K nezbytnostem patří i naprosté udržení dějové osnovy, které je u knížek útlých snazší než u silných. Ovšem, nějaké odbočení je možné např. retrospektivou, ale vždy jen takové, které by zcela organicky doplňovalo, dokreslovalo hlavní dějovou osnovu, nikdy ji „nepodtrhávalo“ a čtenáře nemátlo. K nezbytnostem patří držet na celé ploše obsáhlého textu psychologii jednotlivých osob. Zde ovšem pozor. Postava se může – právě v knize obsáhlé – vyvíjet, jestliže její děj je „rozprostřen“ na delší časový úsek. Ale i u jednající osoby, která se v knize vyvíjí, je třeba držet její psychologii, čímž tedy míním její vývojové možnosti, odpovídající její psychologii. Aby tato postava, přestože projde vývojem a jakýmikoli „zvraty“, to nakonec vždy byla ona, to jest osobitý jedinec, nezaměnitelný s jiným. K nezbytnostem konečně patří i řádná skloubenost, návaznost. O té

vlastně implicitně mluvíme stále. Stylistická, dějová, psychologická – teď chci zdůraznit to, aby autor na stránce 198 nepsal něco, co by odporovalo tomu, co napsal na stránce 60 anebo na stránce 705. Je jasné, že tohle uhlídat u velmi obsáhlé knihy je mnohem náročnější než například u novely. Je třeba, aby autor při tak rozsáhlé knize měl „všechno v hlavě“, nic neopomíjel (ani detail), měl na uzdě vše jako, tak říkajíc, kočí šesti-spreží. K čemuž mu ovšem mohou sloužit poznámky, různé orientační body na papírku vedle. Nu a na závěr bych připomněl, co je dost známé. Za prvé, aby si autor vytvořil námět, s kterým by byl vnitřně spjat, který by angažoval celou jeho osobnost. To musí učinit, i když hodlá psát knížečku útlou, ale u obsáhlé dvojnásob, protože pak je naděje, že mu jeho tvůrčí zaujetí a soustředěnost vydrží do poslední stránky rukopisu, ať je jakkoliv dlouhý. Za druhé, aby měl stále na mysli, co vlastně chce knihou říci, čili její hlavní myšlenku. Obojí se nejlíp pozná až nakonec, odtud citát Solóna, který jsem použil v knize o Vévodkyni jako motto a na šéře recenze na úrovni ho pochopily a oceňily (např. Libor Knězek v Romboidu 4, 84). A konečně za třetí, aby autor tomu, o čem píše, rozuměl.

Četl jsem kdysi, že příběh vašeho občánka Kopfrkingla, spalovače mrtvol, bude převeden na filmové plátno.

Ano. Spalovač mrtvol se bude točit – režisérem je Juraj Herz – a scénář je již hotov. Myslím, že to bude výtečný film. Přejde do kin napřesrok... S horrorem se ovšem jako autor ještě neloučím. Kniha s názvem *Myši Natálie Mooshaberové*, kterou jsme ohlásil (*doslovný přepis chyby, není jasné, zda mělo být „jsme ohlásili“, nebo „jsem ohlásil“ – pozn. red.*) nakladatelství Československý spisovatel, kde vyjde příští rok, je další má knížka tohoto druhu. Půjde v ní o to, co nejvíce se přiblížit čtenářům. Nechci psát oddechovou četbu, nýbrž chci spojit vážné úmysly, myšlenky a představy s takovou formou, aby se kniha četla „co nejlépeji“. Také *Myši Natálie Mooshaberové* se představí jako film. Má být hotov co nejdříve, a proto současně s literární verzí se bude pracovat na její podobě filmové. To ovšem vyžaduje. abych s režisérem přistoupil k práci okamžitě. Protože k realizaci filmu musí dojít už aspoň začátkem příštího roku, musí být scénář hotov během příštích měsíců.

Trpíte po vydání pocitem, že byste byl schopen ze sebe vydat víc?

Jakmile kniha vyjde, beru ji za hotovou, uzavřenou práci. Pocit, který máte na mysli, neprožívám, avšak nikoliv z domýšlivosti. Neprožívám ho proto, že si pamatuji na pocity, které mě provázely, když jsem knihu psal a když jsem pak pročítal sloupcové a stránkové korektury, a proto, že velmi pracuji na každé napsané stránce i na celku, než rukopis odevzdám. Tak

že již předlouhou řadu let nemusím dodatečně měnit v textu nic, leda nějakou zanedbatelnou drobnost. Takže pocit, že bych byl schopen vydat při psaní té či oné knihy víc, není adekvátní – aby se to řeklo krásně – „stavu mé mysli“.

Měníte často v průběhu psaní své původní literární či estetické představy?

Tím, jak pracuji, mohu své představy ještě dále tříbit, obměňovat a zdokonalovat. Mluvíme ovšem stále o představách, které má autor o kvalitě tvořeného díla, nikoli o konkrétních změnách například stylu, textové výstavby či hlavní myšlenky, kterou chce čtenářům sdělit, to je třeba rozlišit. Konečná podoba mého rukopisu odpovídá mým představám.

Co vás v životě zvlášť vzalo? Promítl jste to do svých románů?

Koho by v životě nikdy nic nevzalo. Takoví lidé snad vůbec neexistují. Určitě se to promítlo do mnoha mých knih, ovšem často nepřímou, v pocitech. Věděl jsem o stařenci z Malé Strany. Byla už příliš slabá, aby si mohla přivydělat praním prádla po domech či mytím schodů, někdy prý z hladu pila vodu, ale nikdy si nenařikala. Měla syna, ale ten se k ní nehlásil. Každý rok, zvláště kolem vánoc (*v době rozhovoru správně s malým písmenem, neupravujeme – pozn. red.*), chudáčka věřila, že k ní zajde, a z této naděje žila. Nikdy k tomu nedošlo. Když ve své ubohé komůrce skonala (koncem r. 1945), našli v kredenci v hrníčku sto dvacet korun s lístkem, že by prosila, aby vyhledali synovu adresu a peníze mu odevzdali, že je střídala pro něho. Smutné,

jako některá povídka Jana Nerudy. Promítlo se to do některého mého textu. – Hned po válce, v květnu 1945, kdy se chystalo otevření vysokých škol mimořádným letním semestrem, vznikly tzv. Revoluční gardy, které pomáhaly likvidovat zlé následky minulých týdnů. V sálech příslušných ústavů leželo množství zabitých lidí, které bylo třeba identifikovat, ev. provést soudní pitvu, a byli přivázeni stále noví. Jednou jsem měl noční službu na patologické anatomii. Musel jsem projít sálem s baterkou, protože nešla elektrika. Nevim už přesně, proč jsem si posvítil do tváře jedné mrtvé oběti a viděl jsem, jak pod paprskem mého světla přivřela oči. Nebylo to ovšem přivření očí, nýbrž – jak mě informoval kolega, který tenkrát začínal medicínu – zúžení zorniček. „Jistě to byl pupilární reflex,“ řekl, „který může fungovat ještě bezprostředně po smrti.“ Žádný pocit hrůzy jsem tenkrát přítom neměl, žádné zděšení jsem přítom neprožil, ale něco přece: Jakousi dost přesnou představou, co skutečný pocit hrůzy může obnášet. To ještě v souvislosti s horrorem. Pokud jde o mé neveselé prožitky z války, tam je to v mých knihách přímé, dokonce i přímo v dějích. Polovice mých knih čerpá ze zážitků té dávné oftné doby.

Setkal jste se někdy s někým, s kým jste se mohl na stejné úrovni o své představy podělit?

Je téměř jisté, že se člověk během svého života s takovými lidmi setká. Setkávám se s nimi i já. Podělit se o své představy, zážitky a dojmy je vždy milé. Jako by se tímto podělením naše představy, zážitky a dojmy ještě prohloubily, zintenzivněly, zkrásněly, jako by se tím pak ještě víc obohatilo i naše nitro.

Ale tak si myslím, že pro přesnost by se mělo ještě něco dodat. My teď míníme představy, zážitky a dojmy příjemné například z cestování, ze svatby, z plavání v moři, z dobré večeře, z četby krásných básní, z honoráře. Ale co když jde o představy a dojmy méně líbezné, například z velkých daňových srážek, z krádeže zavazadel někde ve Španělsku či Řecku, nebo z toho, jak jsme se v tom moři topili? I o tyto zážitky se lze podělit a pak, právě tímto „sdělením někomu“, se nám může jaksí ulevit. Jestli však tyto méně příjemné dojmy „zkrásnějí“ či obohatí naše nitro, je nesnadno povědět, ale možná že svým způsobem ano. Večeře byla tak hrozná, že jsme se pak dávali, ale stalo se, je to za námi a žaludek už zas dávno máme v pořádku. Topili jsme se, ale jak vidno, jsme se neutopili, je to za námi a jsme živi a zdraví. A tak leckdy na to vzpomínáme s rozzářenou myslí, jako by se původně zlý zážitek změnil v něco rozkošného. Znáám jednu paní, která se před pěti lety fakticky topila v boce Kotorské a dodnes o tom ve společnosti vykládá s nesmírným šarmem, takže se všichni smějí. Do smrti na to ráda nezapomene, i když to tenkrát bylo vážné, na pláži ji po vytažení z vody křísilo pět černohorských junáků.

Nezovíte se někdy až ex post, co všechno ve vašich knihách vlastně je?

Může se stát dvojí. Že autor „přesáhne“ daného čtenáře a ten mu pak nestačí – v něčem mu nerozumí. Od něho se tedy autor nedozví ani to, co v knize fakticky je. Anebo že je to čtenář, který „přesáhne“ autora a od něho se naopak autor dozví, co v knize není. Čtenář prostě v knize objeví něco, co autor ani na mysl neměl a autora vlastně překvapí. Prostě autorův určitý text jinak interpretuje. Jinak ho chápe, jinak mu rozumí. Takové případy se dějí. Jednou jsem dostal dopis od velmi vzdělané čtenářky, která chválila, jak krásně jsem v japonské povídce popsal zemětřesení. Měla na mysli scénku, kdy vztekoun strhl ze stolu ubrus a s ním vše, co na něm bylo. Prostě se na zemi válely střepty, krevety, humři, kuřata na ananasu, výhonky bambusu a ocet s čínským řiang-ju. Zlovolník pak ještě strhl obraz a křičel, až se chvěl dům. Manželství se doslova octlo v troskách. „Nádherná vize zemětřesení,“ psala ona paní, „k němuž pak nedošlo asi jen proto, že k němu nebyly podmínky v zemské kůře.“

Co se vám stává, když vidíte něco, o čem se soudí, že je to velké a nádherné?

Především je velká a nádherná vaše otázka. Nikdy jsem ještě takovou otázku nečetl a asi nikdo. Přímou nutí, aby byl člověk na chvíli tak trochu Sókratem. Její kouzlo spočívá v tom, že má dvě pozoruhodné části: 1. „Co se vám stává, když vidíte něco...“ a 2. „O čem se soudí, že...“ Když je to opravdu něco velkého a nádherného, jak se o tom soudí, pak lze přiznat, že to asi opravdu něco velkého a nádherného je, a ztotožnit se s míněním ostatních. Když se o něčem soudí, že je to velké a nádherné, ale ve skutečnosti není, pak se nelze ztotožnit s míněním ostatních. I vyplývá z toho, co řečeno, dvojí: 1. Že buď je něco vskutku velké a nádherné, anebo není. 2. Že mínění ostatních může být platné, anebo mylné. I zdá se, že buď je, vskutku velké a nádherné bez ohledu na to, zda tak soudí i jiní, anebo že to velké a nádherné není, a opět bez ohledu na to, co o tom soudí jiní. Jinými slovy, že lze dělat rozdíl mezi objektivní skutečností a lidským subjektivním soudem, ale myslím si, že lidé v těchto věcech soudí obvykle správně, takže když soudí o něčem, že je to velké a nádherné, zpravidla tomu tak je (což nemají oči a vkus, což nemohou srovnávat a což nemají také rozum?).

Ale vraťme se teď k první části vaší otázky: „Co se mi stává, když vidím něco...“ Když je to opravdu velké a nádherné, tak se mi stává něco, podle toho, o jakou věc jde. Například když jde o nebetýčný mrakodrap anebo obrovského slona, pak jsem příjemně udiven. Když jde zase o něco jiného, pak třeba dostanu chuť na dobré jídlo anebo na poslech krásné hudby. Když jde o pohled na vesmír, pak protože i vesmír je veliký a nádherný, zatočí se mi hlava a přemýšlím o nekonečnosti prostoru a času, v tom případě o věčnosti, aniž se doberu konce.

Co je vaším snem?

Co je vaším snem?

Zde by bylo vkusné si povzdychnout. Může se říci, že když člověk už nemá žádný velký sen, je napůl v cinové rakvi. Asi tak stejně, jako že naděje umírá poslední. Asi jsem už jednou nohou v rakvi (možná že oběma), protože velký sen už nemám. Zní to tristně, ale co si mám vymýšlet a klamat? Snad bych měl jedno přání: Aby nám všem a našim potomkům se vždy vedlo dobře a čím dál líp.

Zdroje:

Otázky pro Ladislava Fukse, autora románu Spalovač mrtvol. In: Nové knihy, roč. 1967, č. 25, 1967, s. 4. Autor uveden iniciálou -roz-.

O stylu, hororu a ironii. In: Tvorba, příloha Kmen, č. 36, 1984, s. 4. Autor rozhovoru: Jaroslav Fatka.

Literatura jako způsob poznání. In: Mladý svět, roč. 35, č. 39, 1993, s. 55-57. Autor rozhovoru: Karel Hvizďala.

Rozhovor s Janem Poláčkem - II. část

Úvod

V předchozí části rozhovoru se žádný Jan Poláček neobjevil. Tentokrát to napravíme: podstata otázek zůstala stejná, byly pouze uzpůsobeny situaci (názvy děl a podobně). Už na první pohled je jasné, že Fuks se rozepisoval výrazně více. Zajímavé je také objevovat paralely mezi tím, co píše Jan Poláček v knize *Příběh spalovače mrtvol* o Fuksově vedení rozhovorů, a tím, jak Ladislav Fuks skutečně odpovídá.

Pane Poláčku, ve svém díle často čerpáte ze svých osobních prožitků, ale sám jste pro čtenáře spíše tajemným. Nedávno jste dělal rozhovor s Borisem Hokrem, vystoupil jste v televizi. Víím, že jste spíše introvert. Co vás přimělo k tomu, abyste na sebe něco prozradil?

Snažím se vypravit svou knihu do života a to znamená především propagaci. Bez ohledu na mé pocity je to prostě nutné a tentokrát se poštěstilo natolik, že by bylo škoda příležitosti nevyužít. A také to považují za trénink... sice pozdě, ale přece. Něco jsou osobní dispozice a něco touha je překonat. Je mi líto, že za ta dlouhá léta, co jsem se na různých školách vzdělával, nikde nezavedli předmět, který by se zabýval rétorikou. Brzy jsem si začal uvědomovat, že by se mi určitě hodila víc než třeba deskriptivní geometrie.

Kdy jste začal psát cíleně k vydání?

Psát jsem začal vlastně až v polovině osmdesátých let. To bylo období, kdy se fanoušci sdružovali do sci-fi klubů, pořádali literární a výtvarné soutěže, vydávali samizdatové časopisy. Publikovat se dalo dost výjimečně, například v časopise Věda a život, tam otiskovali žánrové povídky. A potom třeba v časopisu Zápisník, kde Vlasta Talaš vedl rubriku FAN FAN. Sbírkou povídek jsem předal do Středočeského nakladatelství někdy koncem osmdesátých let a dlouho čekal, dělaly se posudky. Jako redaktor tam tehdy pracoval pan Horáček (nyní Paseka), poté jeho práci převzal pan Peňás a já zase čekal. Posudek nakonec napsal Ivo Železný a byl kladný. Kniha se blížila k vydání. Středočeské nakladatelství ale po revoluci zkrachovalo, snad jako úplně první. Má kniha se dostala k novému nakladateli jménem Winston Smith a tam konečně v roce 1991 vyšla v knihovničce Ikarie. Je to historie a možná by k tomu už byl třeba slovník Kdo je kdo. Takže publikovat nějak výrazněji jsem vlastně začal až v devadesátých letech.

Pocíval jste osmdesátá léta jako omezení vaší tvůrčí činnosti?

Vzhledem k tomu, že se veškerá má tvůrčí činnost odehrávala uvnitř fandumu, tak ne. Byl jsem třeba součástí takového literárního workshopu jménem Šaldova dýka. Práce jejich členů putovaly v kruhu, vzájemně jsme si svá díla hodnotili. V té době jsem ambice publikovat někde vně ani neměl.

U vás hraje roli jistá neopominutelná imaginace, fantaskno... Kdy jste v sobě objevil schopnost vypsát se z jakési esence zážitků či prožitků? Vzpomínáte si na takový moment?

O tom by mohl hovořit Ladislav Fuks, který kladl důraz na

vlastní prožitek, neb, jak říkal, ostatní jest plytké. Ona to zase tak zvláštní metoda není. Člověk na ni musí mít jen něco odžito, a umět převést své niterné pocity do psaného projevu. Pamatuji si, jak jsem v jedné povídce popisoval svůj vlastní příběh. Jak jsem chodil krmit opuštěného psa a jednou tam náhodou odkryl krysí hnízdo. Ale takhle jednoduché to zase není, člověk musí prostě svůj příběh dokázat prožít, aby byl dostatečně autentický, ne ho konstruovat.

Před nedávnem jste vydal knihu *Příběh spalovače mrtvol*. Kritika nešetřila chválou a také v kuloárech se uznale pokyvovalo hlavou. Co všechno to ale obnáší napsat knihu o spisovateli, který byl i za života mystériem, jaký druh odvahy je s tím spojen?

Velká odvaha by byla takový příběh psát bez důkladné přípravy. Kde ale vzít jistotu, že už toho víte tolik, abyste mohl začít? Nad tím v tu chvíli nepřemýšlíte, nemáte na to čas, přidáváte stránku po stránce, shromažďujete materiály, přemýšlíte o práci, až se vám o ní zdá. Snažíte se svého hrdinu pochopit, ponořit se do něho. Začít přemýšlet jako on. Tedy alespoň se o to pokusit. A potom jste v bodu, kdy máte pocit, že jste už napsal, co jste chtěl. Záleží jen na vás, jestli dáte rukopis do šuplíku, anebo začnete hledat vydavatele. To je možná ta odvaha, jít ven a nabízet, co jste léta psal, a riskovat, že se dozvíte, že to není nic moc.

Slyšel jsem kdesi, že váš *Příběh spalovače mrtvol* bude převeden do rozhlasové podoby...

V rozhovoru s Borisem Hokrem jsem o tom hovořil jako o svém snu, slyšet dramaticizaci své práce přednesenou profesionálně. A do týdne se mi z Českého rozhlasu ozvali a tu možnost mi nabídli. Pro mě zázrak.

Trpíte po vydání pocitem, že byste byl schopen ze sebe vydat víc?

Postupně se různými cestami dozvíte, co všechno je v knize špatně. Kde je jaký překlep, kde se něco stalo se sazbou, kde zůstala nějaká faktická chyba. Všechno se prostě uhlídat nedá, a když čtete vlastní text vícekrát, vidíte, co tam má být, ne to, co tam ve skutečnosti je. Příprava knihy k vydání se zrychlila... Pokaždé si říkám, měl jsem si ještě najít čas a sám všechno od začátku až do konce přečíst. Přitom je mi jasné, že by to stejně problém neřešilo. Pokaždé se prostě něco najde a autor může jen doufat, že bude mít v budoucnu příležitost alespoň něco opravit. Ale má to vlastně smysl? Je to přece jen knížka. Svědectví o něčem prchavém a ty chyby k tomu svým způsobem patří.

Měníte často v průběhu psaní své původní literární či estetické představy?

Spíš si dávám práci s textem, hledám ta nevhodnější slova, zkouším, v jakém pořadí zní nejlépe, jak se mění vyznění věty, když některá jen přehodím. Práce s jazykem. Spíš než vytváření dějové linky mě zajímá vytvoření působivého a autentického obrazu.

Co vás v životě zvlášť vzalo? Promítl jste to do svých románů?

Smrt. Ta ovlivní všechno a všechny.

Setkal jste se někdy s někým, s kým jste se mohl na stejné úrovni o své představy podělit?

Nejsem moc komunikativní typ a nějakou úroveň bych asi ani neřešil. Mám jen pár lidí, se kterými se mohu bavit volně a spontánně, jen pro radost z lehce sprádaných myšlenek, které přicházejí a mění se ve slova. Společenské události, kde se sejde více lidí a prosadí se ten, kdo je... co vlastně? Pohotovější? Vtipnější? Agresivnější? Chytrější? Ty pro mě tedy nejsou.

Nedozvíte se někdy až ex post, co všechno ve vašich knihách vlastně je?

Fuks na to v jednom rozhovoru hezky odpověděl... Já tuhle věc nějak neřeším. Sice kladu důraz na detail, ale ne tím způsobem, jaký byl typický pro Fukse. Jeho tvůrčí metodu nepoužít

vám. Někdy uložím do textu něco velice osobního a zajímá mě, jestli nějaký čtenář mou myšlenku zachytí. Je to tedy jen takové skryté sdělení.

Co se vám stává, když vidíte něco, o čem se soudí, že je to velké a nádherné?

Propadám nadšení a na chvíli se stanu optimistou. Zapomenu, že mě něco bolí, že mám nějaké starosti, že se mi „sem“ vlastně vůbec nechtělo... A mám jen radost a snažím se to krásné do sebe pojmout a zakonzervovat, abych si ten pocit mohl někdy, až budu potřebovat, zase vyvolat.

Co je vašim snem?

Krom mých soukromých nesdílitelných snů začít zase psát a napsat v dohledné době další knížku, se kterou bych byl spokojený.

Rozhovor s Janem Poláčkem - III. část

Úvod

Poslední část rozhovoru se rodila bolestně. Nejdřív samotné setkání, pak dlouhý přepis a výběr, co bude publikováno, co vyškrtáno... a následně autorizace. Můj původní návrh na skutečně experimentální, tj. zcela slovo od slova přepsaný text neprošel. Jan Poláček mě požádal, aby mohl „ty největší zoufalosti“ proškrtat. Je mi proti srsti publikovat cokoliv, s čím by autor nesouhlasil, vězte tedy, že vše, co zde přečtete, bylo schváleno a odsouhlaseno. Jsem si vědom toho, že doslovný přepis by mohl autora do jisté míry kompromitovat. Víím také, že takový přepis je mnohdy obtížně čitelný, hovoříme zcela jinak, než píšeme. A ne každý čtenář si to nutně musí uvědomovat. Výsledek kompromisu zpovídáního i zpovídajícího je zde.

(cvaknutí diktafonu) Ted' to snad nahrává, doufám, že to bude všechno, všechno fungovat a v pořádku. Tak. Moje první otázka je: Co vás tak fascinuje na Ladislavu Fuksovi? Vy už jste to říkal, svým způsobem, že jste se k němu dostal skrze fotky a skrze takovou tu „výzvu“, že Fuks napsal: „*Nejúplněji jsem obsažen ve svých knihách*“ a tak dále... Mě by zajímalo: Předtím nic nebylo?

Na samozřejmě jsem četl nějaký Fuksovy knížky. Někdy ve čtrnácti jsem dostal *Variace pro temnou strunu*. V tom věku jsem je otevřel, začal číst a přišly mi zajímavý, tajemný... tak jsem četl, četl... a pak je znučeně odložil. Chce to určitě věk a chce to to být naladěnej na stejnou strunu, jako byl on. Teprve potom si to člověk může vychutnat a atmosféru plně užít.

Takže první setkání s Ladislavem Fuksem ve 14 letech a následovalo znechucené odložení knihy...

Na tak znechucené. To je přehnaný, ale našel jsem něco zajímavějšího.

Dobře. V knize se zabýváte taky stylem Ladislava Fukse. Vy to tam svým způsobem popisujete, ale přesto se zeptám - co je na tom stylu pro vás nejvíce fascinující?

Mně přijde strašně neobvykle. Píšu intuitivně, takže neznám předem, kam se dostanu, jak to bude končit a rozhoduju

se vždycky v daným okamžiku, kam půjdu dál. Je to obraz mého života nebo toho, co se mi právě stalo. Fuks měl, podle všeho, vytvořenou představu, hned na začátku věděl, odkud kam bude směřovat, improvizace v tom bylo minimálně. Taky se nechal vést citem, ale ve vykreslování atmosféry. Taková ta podstata, kostra knížky, byla dána předem a on ji postupně naplňoval.

Takže pro vás je nejvíce fascinující ta promyšlenost, anebo...?

Práce s detailem. Promyšlenost je jeho autorský styl, on knihu nějak obsahově naplnil a potom ji byl schopen dvakrát třikrát předělávat. V době psaní na psacím stroji mi to přijde úžasný.

Vy jste vlastně hovořil o dvou věcech - o práci s detailem a o nějakém tom plánování. Přeneslo se něco z toho do vaší tvorby?

Práce s detailem. Naučil jsem se, že je důležitý každý slovo, pořadí slov, pořad se vracím, doplňuju, doplňuju, aby ta atmosféra byla autentická, aby se mi něco objevilo před očima, když to čtu.

Ta fascinace Fuksem je jedna věc. Vy jste v rozhovoru s Borisem Hokrem uvedl, že se zajímáte takhle i o další autory nebo umělce, zmiňoval jste Reylna, já jsem si to tady vypsal, Aléna Diviše a Aleše Veselého. Spojuje ty postavy něco? Myslíte, že je něco, nějaký prvek umělecký, který vás fascinuje, a proto se zabýváte těmi konkrétními lidmi?

Jsou to renesanční lidi, který stvořili skutečně něco velice zvláštního, a přitom je široká veřejnost neznala. Znal je úzký okruh přátel a odborníků. Mě na nich fascinuje ta neobvyklost práce. Když vezmu Reylna, celý jeho život, v podstatě to nedělal proto, aby něco vytvořil, ale protože to bylo součástí jeho života. Reynek si někde na koleně ryl destičky, psal básničky a potom vše s přítelem dali dohromady a udělali knížku, která vyšla v nepatrném nákladu. A jaký to má po těch letech dosah! Ted' je vlastně Reynek ikonou.

Mně napadá, když o tom tak mluvíte, jestli se v něčem těm autorům nepo-

dobáte. Že vlastně ty vaše knihy jsou také jako každá z jiného ranku trošičku – a vlastně vydáváte u různých nakladatelství, vlastně zajímáte se o různé věci a... nejdete v jejich stopách svým způsobem? Nevědomky možná?

(smích) Já se nepovažuji za renesančního člověka. Vystudoval jsem techniku, takže to už určitým způsobem omezuje obzory. Snažím se získávat informace, jak to jde, v době internetu je to poměrně jednoduchý, ale nepovažuji se za rovného vzdělaností jim.

Já si myslím, že třeba Bohuslav Reynek se určitě taky nepovažoval za nějak jako vzdělaného, ale to možná mohou soudit spíše druzí.

No, to je pravda.

Tak si na to necháme nějaký čas a uvidíme. (smích) Já bych přešel ještě k vaší vlastní tvorbě a... co tady na vás mám... Myslíte, že existuje nějaké spojení mezi Ladislavem Fuksem a jeho tvorbou a vaší tvorbou před *Spěšným vlakem*? Protože o *Spěšném vlaku* se mluví, jakože je ovlivněn stylem Ladislava Fukse, ale třeba ty cyberpunkové povídky a tak?

Mluví se o temný struně. Když někdo hledá souvislost. Já bych ji nehledal, já bych ji tam moc neviděl. Ale je pravda, že... ne že bych byl homosexuál, to nejsem, ale že jsme podobně psychicky vybavený, takový úzkostný typ, starostlivý... napsal jsem kdysi dvě tři veselé povídky, který mají nějakou takovou komičtější pointu, ale jinak je všecko spíš temný a depresivní. Sice jsem si říkal, že bych rád napsal něco veselého, ale mám obavu, že k tomu nikdy nedojde, protože to prostě ve mně není.

Nějak samo to nejde, jo?

Udělat nějaké vtípek, to ještě jo, ale celkově to musí vynízt vždycky depresivně, protože jsem takové vnitřně. Asi i ta knížka taková musí být.

Já jsem si přečetl v recenzi na *Spěšný vlak*, že ... *poetikou křehkého světa, který se rozpadá a mizí pod sněhovou dekou, pak Chrud připomíná skácelovské univerzum, jež brilantně propojuje citovost, spiritualitu i kýč*. Psali teď nevím kde přesně, myslím na Aktuálně.cz, kdyžtak vám to pošlu, odkaz na to. Tak mě to přivedlo na otázku: Jaký je váš vztah k poezii?

No...

Tady se píše o „skácelovském univerzu“...?

Pořád čekám na okamžik, kdy... zcela pochopím. Kdy to dokážu... Takhle... já si představuju, že nastane v životě takové okamžik, kdy se člověk zastaví... z nějakého důvodu, třeba onemocní a zůstane ležet na posteli a nebude se moct hýbat a nebude ho bavit číst nějakou delší knihu, nota bene nějaké thriller. A já se pak obrátím k poezii, přečtu si verš a budu o něm přemýšlet. Jsou básníci, se kterými se dá skutečně přemýšlet, něco za tím hledat. Ale k takovému okamžiku jsem zatím ještě nedospěl, takže někdy... Mám v knihovně poezii a čas od času knížky vytahuju, otvírám je náhodně na nějaký stránce, přečtu si něco a přemýšlím nad tím...

A koho tak doma máte? Předpokládám, že Reynka...

Reynka, Holana, Gellnera, Li Pa.

No a kdybychom přešli teda od poezie k próze... vy jste mluvil o tom, že, vlastně v rozhovoru s Borisem Hokrem, že inspirací je pro vás hudba, ale že poslední dobou už radši píšete potichu, s tichem za sebou. A co inspirace z nějakého autorského hlediska? Kterí autoři třeba kromě Fukse jsou pro vás inspirující? Máte nějaké?

Obracím se k šedesátým létům. Mám rád Škvoreckýho, Procházku, v podstatě se dá říct, že nový věci už vlastně nečtu. Sci-fi sázím třeba pro Klub Julese Vernea, takže mám představu, co vychází... Zrovna tak dělám třeba pro Talpress, takže vím, o čem píše Martin, Erikson... ty bichle šílený!

To je pravda!

Já si myslím, že rozumná knížka má do 250 stran a na tom prostoru se už dá sdělit mnohé, ale pokud někdo napíše tisícistránkovou knížku... Já vím, že to maj lidi rádi. Čím silnější tím lepší, ale pro mě to tak nefunguje. Čtu rád novely, nějakých 120 stránek, do 250 stran, a... Škvorecký je pro mě nedostižný vzor... jeho dílo je konzistentní, otevíru povídky, který napsal v padesátech letech, a jsou úžasný, krásně napsaný, vezmu si Zbábělce, ty sem četl už asi pětkrát, a je to krásný. To je člověk, kterej měl obrovské dar stylistiky, bezprostřednosti. Nevypadá to, že by to měl naučený, prostě to v něm bylo a dokázal krásně psát.

Já mám nejradši asi *Prima sezónu a Příběh inženýra lidských duší*, to mě vždycky fascinovalo...

Když jsem poprvé četl *Legendu Emöke*, to mě okouzliho. Já měl takovou knížku, ta se jmenovala *Nová setkání* nebo tak nějak, a jedno období jsem byl dost nemocnej. Každý rok jsem končil na měsíc v nemocnici, měl jsem sbalenou tašku, tam tři knížky... Bulgakova, *Mistra a Markétka*, pak jsem tam měl Aldisse, *Nonstop*, a pak tyhle *Nový světy*, tam je právě i *Legenda Emöke*... A to jsem četl pořád dokola... a mohl jsem to číst, dalo se to číst, pořád to bylo fajn.

Co se týče vašich dalších věcí, vaší tvorby, vy jste někde řekl, že se k tomu, co napíšete, v podstatě nevracíte, že to je uzavřená kapitola. I tak se ptám – které své knihy si řekněme vážíte nejvíc a co naopak považujete za omyl mládeži nebo omyl obecně?

Beru to jako takovou cestu, takže... můj odpor ke knihám se stupňuje směrem k počátku. První věci už bych ani neotevřel. Ale takovou stoupající tendenci to má od té knížky, která vyhrála Cenu Knižního klubu.

Aha, tu... ten psychologický román!

...no. *Spánek rozumu plodí nestvůry*. To se mi stalo... (smích)... zase mediální akce; já nejsem zvyklý, mám s tím problém a tohle byla první věc, kolem který se něco dělo. V tý době ještě... teďka vyhlášení cen Knižního klubu probíhá na jedny akci, vyhlásí výsledek, novou soutěž, tehdy to bylo na několikrát. Napřed bylo vyhlášení výsledků, kam jsem přišel... tušil jsem, že bych mohl vyhrát, protože mi volali a ptali se na nějaký podrobnosti. Šel jsem tam sám, nikoho jsem s sebou nevezl. Vybídli mě „Běžte si sednout dopředu“, tak jsem si říkal, no, třeba... Ono to doopravdy vyšlo. Tenkrát to ještě uvá-

děl Vala, vytáhnul mě nahoru, začal se na něco ptát. V tom podivným stavu jsem se s ním chvíli přetahoval o mikrofon, pak jsem pochopil, že mi ho nedá, něco jsem víceméně trapně odříkal. A pak byl raut, kterýho jsem se nemohl účastnit, protože po mně chtěla ještě nějaká taková kabelová televize rozhovor... z toho mám vysloveně hrůzu. Postavte se před kameru, tři minuty mluvíte o své knize. To nemůžu. Otevřel jsem pusku, řekl asi pět slov, pak si nevzpomněl na (*smích*), jak se ta knížka jmenuje, takže jsem to zahrál do ztracena. O tom jsem mluvil kvůli tomu, že se mi zdá tahle knížka s odstupem slušná a potom dál, to byl Spěšnej vlak, sbírka povídek, takovejch těch starších...

No a mě už u čtení napadala otázka – pro koho ta kniha, *Příběh spalovače mrtvol*, vlastně je? Protože pro literární historiky asi tím obsahem ano, ale tou formou nevím, pro takzvané „obyčejné“ lidi zase nevím, jestli je Fuks zajímavý, ty články vyšly v *Pevnosti*, takže tam by bylo dozajista asi zajímavé oslovit nějakou obec fandomovou, třeba...

Já jsem nepsal přímo pro fandomovou obec, psal jsem pro lidi, který Fuks zajímá. Nedělám si iluzi o tom, že je jich moc. Je jasný, že ta knížka žádnéjch velkejch prodejů nedosáhne, i když teďka jsem se ptal na první týden a říkali mi, že je to slušný. Ale to je takovej boom na počátku spojenej i s medializací a to se utne. Takže doufám, že se prodá náklad, že to někoho zaujme a k něčemu přivede. Já jsem neočekával, že z toho bude něco mimořádnýho, protože to není knížka určená širokému publiku, je pro literární lidi.

Mhm. Ááá... já už bych to pomalu směřoval ke konci a jednak mě zajímají ještě vaše plány do budoucna, někde jste psal o tom, že byste rád napsal nějaký cestopis a že jste taky uvažoval...

Já vám ještě řeknu něco předtím. Jak jste mluvil o beletristické části knihy a že zapadne, tak... stala se věc, která je pro mě úžasná, taky jsem o tom mluvil v rozhovoru s Borisem Hokrem, že bych byl strašně rád, kdyby si někdo vybral nějaký můj text a zdramatizoval ho. A ozvali se mi z Českého rozhlasu. Zaujala je právě ta novela, budu pro ně připravovat pětidílný čtení po pětadvaceti minutách. V březnu to bude odvysílání.

To je vynikající!

To se mi zatím nestalo. To je pro mě nová věc a mám z toho radost, protože mluvený slovo se mi strašně líbí. Zvlášť když to člověk umí. A někteří herci jsou úžasní a mají krásnou dikci a dokážou pozvednout text o několik stupňů výš.

Jo. Ááá... jo. No a teď k plánům do budoucna?

No, moc neplánuju. Dřív nebo pozděj zase začnu psát. Sice říkám, že nikdy nepišu nic dopředu, ale mám takový útržky, občas napíšu půl stránky a někde mi to zůstane viset na počítači, pak si to po čase prohlídnu a ono mě to odpíchne zase ně-

jakým směrem a něco novýho začne vznikat. Dostávám se k takovejším víceméně experimentálním stylům, takovým střípkovitým, který čtenáři nemají rádi, spíš prolínání žánrů, prostě... zas ne žádná výrazná dějová linka. Sci-fi, jako byl Spěšný vlak, nehrozí, možná napíšu nějakou povídku, ale pokud začnu psát román, tak to bude spíš mainstream. V poslední době jsem toho zažil tolik, že je o čem psát. Člověk se po čase potřebuje vypsat a uvolnit hlavu pro další věci.

Musím říct, že ta střípkovitost a tedy tenhle plán, který vlastně ještě není plán, to mě zaujalo, protože já mám takové ty experimentálnější texty, jako, hodně rád, tak to mě bude zajímat. Co dělá Jan Poláček, když má volno? Když nepracuje a nepíše?

Zjistil jsem, že rád cestuju. Přestože se bojím letadla. Ale už to překonávám a celkem to zvládám. Strašně se mi líbí, ocitnout se... ono je to tak rychlý, takovej stříh, že člověk je v jednu chvíli doma a za dvě hodiny je v Anglii, za čtyři hodiny na Kanárských ostrovech, ocitne se v novém prostředí. Mám úžasnou nevlastní dceru, která pracuje v Anglii, ta nám dělá řidiče (*smích*). Naplánuju si, kam bych se rád podíval, co bych rád zažil, a ona nám to zprostředkuje, to je úžasný, tohle se mi strašně líbí.

Když tady tak vedeme rozhovor spolu, na co byste se zeptal Ladislava Fukse, kdybyste mohl?

(*delší dobu ticho*) Já bych ho spíš nechal mluvit, mám obavu, že... Takhle – když jsem to psal, zabředl jsem do věci a v podstatě jsem s tím autorem žil a zabíjel se tím každý den. Moje žena říkala „Ten člověk je mi odpornej. S tím bych se znát nechtěla.“ Já se divil, postupem času jsem ale došel k tomu, že asi svým způsobem problematickej byl. Takže bych spíš chtěl potvrdit nebo vyvrátit to, k čemu jsem dospěl. Být s ním nějakou dobu, poslouchat ho, poznat jeho názory a životní styl.

Teď jste mi trochu sebral vítr z plachet, protože kromě toho, že tady mám otázky na Fukse, tak jsem si připravil i několik osobních otázek a mezi nimi je, jaký vztah má k Ladislavu Fuksovi vaše žena... (*smích*)

Ono... nebral bych to zas tak osobně, protože ať píšu o čemkoliv, tak po určitý době žena začne cítit odpor (*smích*), čili když se někdo zabývá něčím tak dlouho a usíná s tím a probouzí se s tím, tak tím svýho partnera zákonitě otráví.

Takže vztah vaší ženy k Ladislavu Fuksovi je momentálně... nebo momentálně už si oddechla?

No, teďka je v klidu. Hrozí se toho, co budu dělat dál.

Super. Tak... já to oficiálně ukončím, moc děkuju za rozhovor.

Já děkuju za shovívavost.

...vypnu tady tenhle nesmysl...

cvak

Civilizační šok²

Část třetí: Co chtějí islámští extrémisté po Americe?

Útok na USA devátého září se dá interpretovat několika způsoby. Jako bohem seslané vítězství (příznivci al-Káidy), jako nepřijemná připomínka, že pouhých patnáct let od konce Studené války už zase někdo vopruzuje (průměrný Američan), jako součást plánu k uchopení světovlády (příznivci konspiračních teorií na obou stranách), jako příležitost k prodeji zbraňových systémů (Lockheed Martin), jako následek za vykořisťování proletariátu na Blízkém východě (krypto-marxisté), jako odplatu za ukradenou ropu a ohrožení nosem nad islámem (talibani a američtí liberálové), nebo jako příležitost uspořádat poměry na Blízkém východě podle svého gusta (neokonzervativní poradci G. W. Bushe).

Od roku 2001 uplynulo víc než deset let, ale pořád není jasné, která odpověď je nejbližší pravdě. Jak moc vykolejil útok dějiny? Když se zeptám Googlu „what did we learn from 9/11“ (jaké je poučení z devátého září), jeden z nejfrekventovanějších odkazů mi radí, jak se mám při podobných příležitostech modlit. To se může hodit, ještě není všem dnům konec, ale mě zajímal jiný druh poučení.

Amerika bojuje ve válce, v nejdéle trvajícím konfliktu ve své historii. Když se třináct let po činu zeptám amerických kolegů, čeho chtěli teroristé dosáhnout, vypadnou z nich fráze jako ze sdělovacích prostředků. Prý to byl útok na svobodu a americký způsob života. Zkuste se zeptat sami sebe a možná zjistíte, že vás nic lepšího nenapadá. Víří vám hlavou jen samé konspirační teorie? To proto, že interpretace devátého září se zmocnil bulvár. Naše americká sousedka například tvrdí, že útok probíhal pod taktovkou CIA a celou akci zosnovala vláda Spojených států ve stylu malá domů. Názory Evropanů mohou být ještě zmatenější – Amerika je přece jen daleko a povědomí o tom, co se stalo koncem léta 2001, je méně osobní.

Otázka v názvu kapitoly stále platí: Proč jdou USA (Západu, nám) extrémisté po krku? Chtějí zničit svobodu, demokracii a pornografický průmysl? O tom se dá pochybovat. Na co by islamisté po večerech koukali na internetu?

Předpokládáme, že teroristé nejsou blouznivci a mají nějaký cíl. V rámci kruté, ale racionální strategie formulovali plán a chtějí ho naplnit. Jenže jaký cíl to je? Všichni jsme sledovali nekonečné debaty na CNN a Fox News (první je stanice vyměkklých liberálů, druhá natvrdlých pravičáků), jenže z nich moc nevyplývalo. Teď možná namítáte, že ptát se dnes je už pasé, protože Bin Ládín vykládá pohádky rybám na dně Indického oceánu. Jenže mě to zajímá. I když se změnila taktika, extrémisté neztrácejí víru. Plán stále běží.

Co tedy extrémisté chtějí a jak to ovlivňuje život v dnešních Spojených státech? Než se k tomu dostanu, vrátím se na začátek, k americké zkušenosti v září 2001. A k oficiální verzi přidám vlastní postřehy z rušného podzimu.

Jedenáctého ráno bylo na východním pobřeží slunečno. Lepší počasí si piloti teroristického rychlokursu nemohli přát. Seděl jsem v práci (v Milfordu, Massachusetts) a připravoval se na cestu do Evropy. Let z Bostonu jsem měl zabukovaný,

zbyvalo jen dokončit přednášku a vyrazit na letiště. Jenže Mohammed Atta byl rychlejší. V tu dobu už seděl s kamarády na palubě letu American Airlines číslo 11, který v 7:59 vystartoval z bostonského letiště Logan do Los Angeles. Další grupa snědých chlapíků odstartovala v 8:14 se stejnou společností. Jejich let 175 směřoval tamtéž. Zhruba ve stejnou dobu v 8:20 vzletli jejich kolegové z letiště Washington Dulles letem číslo 77 a zamířili také do Los Angeles. Poslední letadlo, let United Airlines číslo 93 směřující z Newarku (New York) do San Francisca, mělo už být také ve vzduchu, jenže čekalo na volnou runway a teroristé si nervózně okousávali nehty.

Jejich kolegové na opozdilce nečekali. Unést letadlo nebylo těžké, něco takového se v Americe v posledních dvaceti letech nestalo a posádka nevěděla, jak se zachovat. Jelikož hollywoodské filmy s podobnou tematikou vyběhly až po roce 2001, byli piloti, letušky a pasažéři zcela překvapení. Nepočítali s tím, že půjde o sebevražedné útočníky, pokyny zněly nastavět se únoscům na odpor a čekat na vyjednávání. Protože je první třída oddělená od zbytku letadla a akce proběhla rychle, většina cestujících možná ani nevěděla, co se stalo. Problém mohli zaznamenat až poté, co se letadlo začalo podivně kymáčet a mikrofonu se chopil „kapitán“ s těžkým arabským přízvukem.

O moc lépe se v situaci neorientovalo ani řídicí středisko. Na monitorech vyčetli nepříjemné signály, ale co s tím? Spojení bylo přerušeno, radiomaják se odmlčel. Kdo tvrdí, že zpožděná reakce stíhačů je důkazem konspirace tajných služeb, si asi neumí představit, jaký zmatek vypukne, když se mezi čtyřmi tisíci letadly ve vzdušném prostoru nad USA začnou odehrávat nesystémové manévry. Letové středisko mělo v popisu práce hladce vyexpedovat lety, minimalizovat zpoždění, ne dělat ukvapené závěry. I když se dvě letadla chovala podivně, zpožděný let 93 normálně odstartoval z Newarku společně se stovkami dalších letů. Nikdo si nelajnsnul paralyzovat vzdušný prostor. O sestřelení civilních letadel ze začátku nebyla řeč, o něco podobného středisko řízení provozu běžně nežádá.

V devadesátých letech fungovala letecká doprava jinak než dnes. V Evropě je všechno za rohem a jezdí tam rychlovlak. V USA jsou vzdálenosti větší a síť rychlovlaků tu nemají. Lidé spoléhají na letadla. Až do roku 2001 jsem cestoval za zákazník téměř každý měsíc a lidé z marketingu byli na cestách většinu pracovní doby. Když neživí letecké společnosti firmy, tak alespoň létají Američané na dovolenou. V případě vnitrostátních letů stačilo dorazit na letiště hodinu před odletem, fronty na odbavení byly minimální, po rutinní kontrole nás lifrovali na palubu.

Cestování letadlem jsem bral jako normální hromadnou dopravu. Byla rychlá, levná a pohodlnější MHD, než tramvaje. Když jsem někdy vyřešil problémy zákazníků dřív, než bylo v plánu, operativně jsem skočil na dřívější let. V případě stejné letecké společnosti za to ani nechťeli příplatek. Jednodenní výlet z Bostonu do Filadelfie – ráno tam, večer zpátky – nebyl nic

zvláštního. V letadle jsem si mohl i zdřímnout a natáhnout nohy, protože spoje nebyly nikdy plné.

V této rutině proklouzlo 19 teroristů na čtyři lety, aniž by vzbudili pozornost. I já jsem jednou nevědomky pronesl na palubu zavírák a kontrola mě nevyhmátla. Nepřesvědčil jsem vás? Myslíte si, že vláda o nich musela vědět, protože je pustila do USA? Jenže kolik z potenciálních únosů předtím Spojené státy odmítly? USA jsou otevřená společnost, stačilo trochu trpělivosti, kreativní manipulace se studentskými vízy a šlo to. Ani příprava na akci nezbudila velké podezření. Chlapi byli opatrní, neožirali se a své plány nevykecali. Amerika jim dala šanci, stejně jako ostatním imigrantům.

Piloti letu 175 věděli, že se něco děje, protože zaslechli vysílání z blízkého letu 11 a viděli, že se pohybuje na neobvykle nízké letové hladině. Nebylo to nic platné. Někdy kolem tří čtvrtí na devět se pět teroristů zmocnilo i jejich letadla. Pobodali letušky, pravděpodobně zabili některé cestující. V kokpitu ubodali piloty. V tu dobu se už let 11 blížil k severní věži Dvojčat. Stíhačky F15 vystartovaly ze základny v Massachusetts, ale nevěděly kam zamířit, protože let 11 měl vypnutý radiomaják a na radaru ho neviděli. V 8:46, půl hodinky po únosu, se Atta střelil přímo do severní věže Světového obchodního centra.

Deset minut poté se teroristé zmocnili i letu 77, našli transponder a vypnuli ho. Následně let zmizel i z radaru. Když to stočili k Washingtonu DC, letoví kontrolaři o tom neměli tušení. V této chvíli začalo být jasné, že se děje něco velkého, nejen v letovém centru. Dokonce i u nás v práci začaly bzučet telefony. Společně s kolegy jsme vytlačili ze zasedačky na chodbu televizor a hlouček před obrazovkou rostl. Koukali jsme na kouřící Notrh tower a poslouchali, jak se reportéři dohadují, jak se taková nehoda mohla stát. O únosu letadel sdělovací prostředky ještě nevěděly. V 9:03 zasáhl let 175 v přímém přenosu jižní věž (South tower). Reportéři pořád politicky korektně spekulovali, jestli to není shoda náhod, ale nám už došlo, o co jde. První se rozvlykala šéfová aplikačního oddělení a běžela k telefonu (mobily ještě každý neměl), aby varovala svého milého, který pracoval na Sears Tower v Chicagu. Spontánní evakuace výškových budov po celé Americe začala dřív, než se zmatořily bezpečnostní organizace.

Po několika minutách televize hlásila, že let 175 udělal krátce před nárazem do South Tower prudkou zatáčku, jinak by věž minul. Většinu lidí bez dalšího potvrzení došlo, že jde o teroristický útok. Federální správa letů FAA odklonila všechny lety z prostoru New Yorku, za několik minut nato zakázala i starty letadel, které měly namířeno do New Yorku. Policie zavřela mosty a tunely vedoucí na Manhattan. Bezpečnostní ma-

šinérie se dala do pohybu. Hasiči a policisté vyrazili k první hořící věži okamžitě po nárazu prvního letadla. Navzdory chaotickým zprávám o situaci stoupali požárníci po schodech do věží, zatímco šťastlivci, kteří pracovali pod čarou zásahu, proudili v protisměru. Ne všichni, protože operátoři na nouzovém čísle 911 (obdobu českého 122) stále radili: Zůstaňte na svých místech, čekejte na řízenou evakuaci.

V 9:05 prezident G. W. Bush na plánované návštěvě školy poslouchal děti, jak mu předčítají z knihy Domáci kůzlátka. Vtom k němu přistoupil kancléř Andrew Card a zašeptal mu do ucha: „Letadlo zasáhlo druhou věž. Je to útok na Ameriku.“

Alespoň někdo vyhodnotil situaci správně. Prezident s vlídným úsměvem pokračoval v naslouchání a přikyvoval. Tím nahrál konspiračním teroristům, kteří to dodnes považují za důkaz toho, že věděl, že mu nebezpečí nehrozí. Po půl hodině předčasně ukončil návštěvu a byl kvapně evakuován.

V 9:11 opouští poslední vlak metra stanici pod Světovým obchodním centrem. Věci pořád fungují normálně. Až na to, že obě věže hoří a černý dým se táhne po blan-

kytném nebi. Nádherný den začíná. Teprve v 9:15 stanice NBC vysílá, že než letouny narazily do věží, byly uneseny. Přestává se spekulovat o nehodě. Začíná se řešit, kdo za tím stojí.

V 9:26 federální správa letů FAA zakazuje starty všech civilních letů v celých Spojených státech. Jen tohle rozhodnutí stálo ekonomiku USA miliardy dolarů. Statistice lidí jsou uvězněni na letišťích daleko od domova. Při pohledu na hořící Dvojčata v televizi cestující nenadávají, jsou rádi, že stojí na zemi. Všechny taxiky, limuzíny a půjčovny vozů jsou bleskově vyprodané. Lidé přesedají na všechny možné dopravní prostředky a vyrážejí napříč Amerikou domů. Některým z nich bude cesta trvat celý týden, jako mým kolegům z Watersu.

Ve vzduchu jsou stále dvě unesená letadla, ale situace je chaotická. Tisíce lidí zahlcují centrály leteckých společností a hledají, kde jsou jejich příbuzní. Kolují divoké fámy. V 9:35 udělá let 93 otočku nad Středozápadem a vrací se k východnímu pobřeží. Díky zpoždění mu k předpokládanému cíli – Bílému domu – zbývá asi hodina cesty.

V tu dobu si bližší let 77 už vybírá cíl ve Washingtonu DC. Prezidentská ochranka zareaguje na poslední chvíli a odklízí viceprezidenta z Bílého domu. V 9:37 letadlo naráží do západní strany Pentagonu. Teprve v 9:43 končí evakuace Bílého domu a Kapitolu. Konspiračním se zdá díra v Pentagonu malá a od prvního dne spekulují, že tam vrazilo menší letadlo, nebo ji vytvořil výbuch zosnovaný CIA. Co se stalo s letem 77, je nezájímá. Možná ještě pořád krouží nad Washingtonem.

FAA vyhláší uzavírku celého vzdušného prostoru nad

USA. Tisíce letů ve vzduchu musí přistát na nejbližším letišti. Mezinárodní lety směřující do Států jsou odkloněny do Kanady a Mexika. Kanada následuje příkladu a o něco později také uzavírá svůj vzdušný prostor. Ve vzduchu zůstávají jen vojenská letadla a hledají narušitele.

V 9:45 CNN vysílá první zprávu, že kromě Pentagonu hoří také střed města, takzvaný Mall. Trvá dlouho, než je falešná zpráva dementována. Obyvatelům Washingtonu tuhne krev v žilách, ale panika nevypuká.

Před kamerami v 9:59 padá Jižní věž Dvojčat. Kvůli kouři není ještě jasné, jestli se zhroutila celá. Kolaps nikdo nepředpokládal, zvláště ne pouhých 56 minut po zásahu. Letadlo zasáhlo budovu z úhlu, takže zůstalo jedno schodiště neporušené. Na rozdíl od severního Dvojčete tak měli šanci přežít i ti, co byli nad čarou zásahu. Jenže operátoři nouzového volání uvězněným radili, aby nesestupovali vstříc plamenům. Většina poslechla a já přemyslím, jak bych se zachoval já. Z těch, kteří pracovali v horních patrech Jižní věže, přežila jen desetina. Museli být fyzicky zdatní natolik, aby seběhli stovku pater v čase pod padesát minut.

Kolem desáté začíná oficiální evakuace Sears Tower v Chicagu.

Mezitím se lidé v posledním letadle ve vzduchu dozvěděli z mobilních telefonů, co se děje. Letadlo je tak nízko, že jsou v dosahu signálu. Teroristé na ostatních letech zpacifikovali pasažéry nadějí, že přistanou, jenže díky spojení přichází nelehké poznání. Ukliďňování už nefunguje, pasažéři posledního letu se pokoušejí zmocnit letadla. Ve stejnou dobu se prezident a viceprezident dozvídají, že unesený let 93 směřuje ke středu Washingtonu. Informují národní vojenské řídicí centrum a začíná diskuze o sestřelu. V 10:03 se po boji na palubě let 93 zřítí v polích Pensylvánie. O deset minut později viceprezident Cheney, který o tom nevěděl, dal stíhačkám povolení k sestřelu. Rozkaz později potvrdil i prezident.

Kdykoliv po devátém září letím na služební cestu a zdá se mi, že se můj snědý společenství nevrací z toalety a letadlo se divně kymácí, vzpomenu si na tento detail. Občas otevřu žaluzii a dívám se, jestli nás nedoprovázejí ef patnáctky.

V 10:10 se zřítíla zeď hořícího Pentagonu. V nastalém zmatku jsou evakuovány tisíce lidí z komplexu Spojených národů v New Yorku. Associated Press vydává zprávu o explozi bomby před State Department ve Washingtonu DC. Není to pravda, stejně jako poplašné zprávy o dalším uneseném letadle. Ef patnáctky křížují nebe nad hlavním městem a hledají neexistující hrozbu. Další míří k New Yorku.

V 10:28 padá Severní věž. Přes tři stovky požárníků, kteří na zádech snášejí vyčerpané a zraněné, zahynou společně s nimi. Velení akce vyhlásilo evakuaci budovy hned po zřícení první věže, ale díky špatnému spojení to mnoho záchranářů neslyšelo. Nebo nechtěli nechat ostatní uvnitř. Obrovská oblaka prachu se valí ulicemi Manhattanu, není vidět na krok. Záchranná operace v sutinách a podzemí Světového obchodního centra začíná.

V 6:54 se prezident Bush vrací z poletování v Air Force One nad Amerikou zpátky do Bílého domu. Je to neklamná známka

toho, že útok skončil. V 8:30 prezident Bush promluví k národu a mimo jiné prohlásí: „Dnes jsme zažili útok na naši svobodu v sérii promyšlených teroristických činů. Teroristé mohou oťrást základy i těch nejvyšších budov, ale nedokážou oťrást základy Ameriky.“ Hezká slova, ale dnes už je jasné, že americké ideály dostaly značné trhliny.

Úřady odhadují, že v budovách Světového obchodního centra bylo přes sedmáct tisíc lidí, z toho asi čtrnáct tisíc ve Dvojčatech. Ti, co pracovali pod úrovní zásahu, přežili skoro všichni. Ostatní měli nepatrnou šanci. Zahynulo kolem tří tisíc lidí, včetně pasažérů letadel a vojáků v Pentagonu.

Musím přiznat, že to úterý jsme ve Watersu moc práce neudělali. Tak jako si předchozí generace pamatuje, kde byli, když v Dallasu zastřelili J. F. Kennedyho, já si přesně vybavuji náladu na chodbě před televizí. Každého z nás zasáhl útok nějakým způsobem. Někdo přišel o kamaráda, někdo o život a všichni jsme přišli o kus Ameriky, jak jsme ji znali.

Vzpomínám si, že jsme při dřívější návštěvě New Yorku vyjeli se sestrou na střechu Dvojčat a užívali si neopakovatelného pohledu na město. Potom jsme se vyfotili v automatu a odeslali fotku emailem do Čech. Byli jsme asi na úrovni, kterou zasáhlo letadlo. Stihli bychom to dolů, kdyby se útok přihodil právě v tu dobu?

Přirovnání k atentátu na Kennedyho moc nesedí, protože rozsah teroristického útoku byl obrovský a zasáhla cizí síla. Zdá se, že měl pravdu spíš G. W. Bush, když si devátého září večer napsal do deníčku: „Dnes se přihodil Pearl Harbor dvacátého prvního století.“ Po zbytek prezidentství se snažil, aby tu to tezi naplnil.

Nemusím dodávat, že jsem do Evropy neodletěl. Bostonské letiště zůstalo zavřené skoro týden a celý systém letecké dopravy USA musel být restartován. Trvalo nějakou dobu, než se vrátilo do relativního normálu. Až na to, že létání už není příjemné a rychlé jako dřív. Na letiště jezdím víc než dvě hodiny předem i na vnitrostátní let. Není to kvůli kontrolám, ale kvůli frontám. Letů je méně, letadla jsou naplněná do posledního místa. Benzín je drahý a kvůli dodatečným výdajům letenky prodražily trojnásobně. Časy bezstarostného cestování jsou pryč.

Amerika, dřív otevřená a důvěřivá, dostala o odstín pochmurnější tvář. Dřív jsem chodil do fabriky zadními dveřmi lesní cestou. Dnes mě pustí jen hlavním vchodem a musím se prokázat ostraze průkazkou. Když si vedu návštěvu, musíme projít fotografovací procedurou. Trauma jedenáctého září je hluboké. I po letech lidé přicházejí s osobními vzpomínkami. Nedávno jsem slyšel příběh záchranáře z New Yorku. V době útoku byl mimo službu, ale první pohled na díru v Severní věži mu prozradil, že ho budou potřebovat. Oblékl se do uniformy, hodil na záda kyslíkové bomby a snažil se neposlouchat manžetku, která ho prosila, aby zůstal doma. I ona pochopila, že půjde o krk. Snažila se ho zadržet marně. Když už byl ve dveřích, ještě zoufale naléhala, aby chvíli počkal, že mu s sebou musí dát sendvič. Vysvětlil jí, že je to blbost, a skočil do auta. Celý den pracoval ve zříceninách Světového obchodního centra. Nevnímal nic než tupé prázdno a hlad. Vyčítal si, že na ten sendvič nepočkal. Potom přijelo auto s darem od blízkého

McDonaldu. Pokrytí popelem vyfasovali záchranáři hamburgera a posedali si na obrubník. Když spořádal hranolky, našel na dně sáčku kresbičku od dětí z nedaleké školy. Děkovali záchranářům za to, co dělají pro oběti katastrofy. Až dosud pracoval s mechanickou touhou najít někoho živého. Za celý den viděl šilené věci, ale emoce k němu nedoléhaly. Ten vzkaz na promaštěném papírku ho však dostal. V tu chvíli něco povolilo. Ostatní na tom nebyli o moc líp. Četa chlapů v uniformách seděla na chodníku a brečeli jak malí kluci.

Celá Amerika řešila traumata. Některá mě upřímně překvapila. Když se lidé uvěznění v žaru a kouři horních pater Severní věže dusili, začali skákat z oken. Přes dvě stě se jich roztráskalo o chodníky dole. Mnozí věřící Američané si nedokázali srovnat v hlavě, co na to bůh – spáchat sebevraždu je přece smrtelný hřích. Dilema jim musel vysvětlit někdo moudřejší. Ti lidé přece nechtěli zemřít. Skočili, protože chtěli žít.

Po devátém zřítí se Američané mnohokrát ptali, proč na ně extrémisté zaútočili. Musí přece existovat nějaké vysvětlení! Bin Ládín se pokusil napravit selhání teroristických PR agentur a poslal Americe dopis (hledejte na internetu *Bin Laden's letter to America*). Jeho dopis přetiskl Observer 24. listopadu 2002 v angličtině. Jelikož jsem českou verzi na internetu nenašel, převádím ho do češtiny ve zkrácených heslech. Zachovávám však Bin Ládínův sled myšlenek a členění textu.

Dopis začíná: Ve jménu Alláha, nejlaskavějšího a nejmilosrdnějšího. Pokračuje dvěma citáty z Koránu. Pak sděluje, že nám chce sdělit pravdu a odpovědět na dvě otázky:

- 01) Proč proti vám bojujeme?
- 02) Jaký je náš cíl?

Odpověď na první otázku je jednoduchá:

1. Protože jste si začali.
  - a. Vy jste napadli Palestinu.
    - i. Nejdřív ji okupovali Britové, pak Izrael. Vznik Izraele je zločin, který musí být odčiněn. Ti, kdo ten zločin vykonali, musí zaplatit.
    - ii. Vaše lži, že židé mají historické právo na Palestinu, nás přivádějí k smíchu i k pláči. Je to ta největší lež v historii. My víme, že Palestina patří muslimům, kteří vyhnali Římany.
    - iii. Utrpení Palestinců musí být pomstěno.
    - b. Napadli jste nás v Somálsku, podporovali jste Rusy v Čechně, Indii v Kašmíru a židovskou agresi v Libanonu.
    - c. Díky vaší podpoře vlád jsme v mnoha zemích denně napadáni.
      - i. Tyto vlády nedovolí našemu lidu zavést islámské právo šaría.
      - ii. Tyto vlády nás utiskují a zavírají do vězení.
      - iii. Tyto vlády nás vykořisťují
      - iv. Tyto vlády se sklonily před židy a odevzdaly jim většinu Palestiny.
        - v. Tyto vlády musíme odstranit. Když je budete bránit, zasáhneme proti vám.
        - d. Kradete naše bohatství a ropu. Je to ta největší loupež v dějinách lidstva.

- e. Vaše armády okupují naši zemi, budují základny a brání tak židy.
- f. Vyhladověli jste muslimy v Iráku. Jeden a půl milionu mrtvých dětí vás nezajímá, ale když zahyne 3000 vašich, povstane celý svět.
- g. Podporujete židy v tom, že Jeruzalém je jejich hlavní město. S vaší pomocí chtějí židé zničit město Al-aksa.

2. Tyto tragédie jsou jen několik příkladů vaší agrese. Za to vám zaplatíme džihádem.
3. Tvrdíte, že výše řečené neospravedlňuje útok na civilisty.
  - a. Jenže Američané si zvolili svou vládu. Nesou tedy zodpovědnost za její činy.
  - b. Američané platí daně, za které se kupují bomby pro Afghánistán a které ničí domy v Palestině. Tyto daně financují Izrael, šestou flotilu a blokádu Iráku.
  - c. Američané vstupují do armády a bojují proti nám po boku Izraele.
  - d. Američané, muži i ženy, na nás útočí v ozbrojených silách.
  - e. Proto Američané nejsou nevinnými civilisty.
  - f. Alláh je všemocný. Dal nám právo bránit se, ničit města, ničit vaši ekonomiku a odplatit smrt civilistů smrtí civilistů.

Amerika nechápe naše principy, proto volíme jazyk násilí, kterému porozumí lépe. Následuje odpověď na druhou otázku: O co extrémistům jde:

1. Vyzýváme vás k přijetí Islámu.
  - a. Islám je církev boha všech. Je to svoboda partnerství s bohem. Islám nedělá rozdíl mezi proroky (Bin Ládín se tady vyřadil ve dvou odstavcích a chce asi říci, že islám nedělá rozdíl mezi proroky, pokud přijmete toho jeho – Mohameda. Alespoň tak tomu rozumím.).
  - b. Je to náboženství knihy – Koránu – která zůstává nezměněna, zatímco ostatní svaté texty byly modifikovány.
2. Požadujeme, abyste zastavili útlak, lži, nemorálnost a zhýralost.
  - a. Buďte lidé principu, cti a čistoty. Odvrhněte smilstvo, homosexualitu, drogy, hazard a obchodování s úroky.
  - b. Je smutné to říkat, ale jste ta nejhorší civilizace v historii lidstva.
    - i. Místo abyste přijali Alláhův zákon šaría, vymýšlíte si své zákony, jak se vám to hodí. Oddělujete církev od státu.
    - ii. Jste národem lichvářů. Lichva je základem vaší ekonomiky. Židé kontrolují vaši ekonomiku a média.
    - iii. Vyrábíte drogy, užíváte drogy a obchodujete s nimi.
    - iv. Dovolujete nemorálnost pod rouškou osobní svobody do té míry, že se mezi vámi rozšířil incest. Kdo může zapomenout na Clintonovy nemorální činy v Oválné pracovně? Ani jste ho za to nezbavili moci.
      - v. Povolujete hazardní hry všeho druhu.
      - vi. Zneužíváte ženy jako spotřební zboží a k reklamě. Přitom žvaníte o osvobození žen.

vii. Praktikujete obchod se sexem ve jménu umění, zábavy, turismu i svobody.

viii. Šíříte nemoci. Jděte a vychloubejte se ostatním národům, že jste jim přinesli satanský americký vynález, AIDS!

ix. Zničili jste přírodu odpadem, a přesto odmítáte podepsat kjótskou dohodu.

x. Vaše zákony upřednostňují bohaté, kteří vlastní politické strany. Za nimi stojí židé, kteří ovládají politiku, média a ekonomiku.

xi. V těchto věcech vynikáte. Nechráníte své principy, ale profit. Kvůli tomu jste hodili atomovku na Japonsko.

xii. Měříte dvěma metry, jedním pro sebe, druhým pro ostatní.

c. Vaše svoboda a demokracie je jen pro bílé. Pro ostatní máte jen loutkové vlády, které nazýváte „americkými přáteli“. Zabraňujete vzniku demokracie, třeba do Alžírka jste po volbách poslali tanky.

d. Vaše politika nešíření zbraní hromadného ničení platí jen pro ty, kteří je dosud nevládní. Izraeli jste je však dovolili.

e. Voláte po respektování mezinárodního práva, ale Izraeli dovolujete porušovat rezoluce Spojených národů.

f. Požadujete soudy pro válečné zločince, ale žádáte imunitu pro vás. Historie nezapomene na vaše zločiny.

g. Oháníte se lidskými právy, ale ty se vypaří v okamžiku, kdy na vás udeří mudžahedíni. Držíte je v zajetí protiprávně a bez soudu.

3. Za třetí po vás žádáme, abyste poznali, že jste národ bez principů a dobrého vychování.

4. Žádáme, abyste přestali podporovat Izrael, Indii v Kašmíru, Rusy v Čečně a filipínskou vládu proti muslimům.

5. Sbalte si kufry a vypadněte z naší země.

6. Přestaňte podporovat zkorumpované vládcy našich zemí. Nestrkejte nos do naší politiky a vzdělávání. Nechte nás na pokoji, nebo očekávejte další New York a Washington.

7. Žádáme, abyste s námi jednali jako rovný s rovným a nepodporovali židy. Když neodpovíte na tyto podmínky, připravte se na boj s islámským národem.

Následuje celá stránka výhrůžných citátů z Koránu, které jsou těžko stravitelné pro umírněné věřící jakékoli církve.

Při převodu jsem Bin Ládinův traktát nepřibarvoval pro efekt. Nebylo to zapotřebí. Také jsem nezachytil, že by se někdo ohradil proti přesnosti překladu do angličtiny. Musím tedy přijmout hypotézu, že zničení Dvojčat, Pentagonu (Bílého domu, Kapitoly nebo jakéhokoliv symbolu Evropy a Západu) nebyla odplata za americkou přítomnost na Blízkém východě, ale malým krůčkem k velkému cíli.

Nehodlám kritizovat Bin Ládinovy stylistické schopnosti, ale pokud chtěl Západ zvíkat, měl to po sobě dát někomu přečíst a zredukovat počet odstavců. Nicméně jsem pochopil, že je také příznivcem konspiračních teorií (světem hýbou židé). Neuznává dva tisíce let vývoje římského práva, které západní civilizace převzala, a navrhuje zavedení Alláhova státu s šariou. Pak bude všechno skvěle fungovat. Jak víme, autokracie vedená nejlepšími

mi úmysly nemůže být nikdy překroucena a zneužita mocnými ve jménu jejich vlastních cílů. Svatý Korán v nečistší podobě přece nikdy neselže. Nemůže být vyložen jinak, modernizován, interpretován rozdílně salafisty, šíity, sunity. Když zavedeme šariu, bude všem nespravedlnostem konec.

Podobně zatracuje i základní nástroje ekonomiky – úroky a zisk – možná i proto, že umožnily Západu modernizovat a vojensky předstihnout arabskou říši. Kdyby nebylo prokletých židovských ekonomů, mohl by Blízký východ žít spokojeně ve středověku a časem si podrobit i Evropu.

Ačkoliv G. W. Bushe moc nemilují, zaslouží kredit za to, že v prvních dnech po útoku nezačala honba na čarodějnice. Muslimové v USA nebyli nahnáni do internačních táborů, nemuseli opustit školy, nikdo je nelynčoval. Dokonce je nikdo nevyhazoval ani ze strip barů a klidně jim nalévali Jim Beam. Drogu, kterou Amerika vyrábí, užívá a obchoduje s ní.

Bush se zasloužil o to, že Spojené státy nevyměkly a nesnažily se pouze odkráglovat teroristy v poušti. Chtěl porozumět problému na hlubší úrovni a začít ho řešit. Bin Ládinův dopis mu určitě pomohl v rozhodování, jak dál. Pro ty, kteří mají Bushe mladšího rádi ještě méně než já, chci dodat: Ani on není blouznivec s krví podlitýma očima. I Bush měl pro vpád do Afghánistánu a Iráku racionální důvody a sledoval racionální cíl (svého druhu). Výsledky však nejsou uspokojivé.

O patnáct let později se situace mění. Doktrína vývozu revoluce – pardon americké demokracie – se neosvědčila. Alespoň v krátkém časovém horizontu, za sto let můžeme mluvit jinak. Obama pochopil, že jestřábové jsou unavení a vysvětlovat Američanům, proč jejich vojáci umírají v zámoří, je čím dál těžší. Také se mění strategické důvody pro americkou přítomnost na Blízkém východě. Amerika už není tak závislá na ropě jako předtím. Dovoz z Perského zálivu tvoří deset procent spotřeby a stejné množství Spojené státy exportují z vlastní produkce. Vlastní těžba se zvyšuje a plynu budou USA brzo produkovat tolik, že to postačí i pro spojení v Evropě. Obama podporuje vývoj automobilů s nízkou spotřebou – něco v Americe od ropné krize sedmdesátých letech neslýchaného. Bezpečnostní letouny hubí špičky al-Káidy v rámci zadržovací taktiky a čeká se, až arabská populační exploze poleví (polovina populace je mladší dvacetilet). Časem mladíci s ideály zestárnou, usadí se a za dalších dvacet let jejich horlivost pro Alláha poleví. Je těžší opásat se dynamitem, když máte doma děti a musíte se starat o rodiče. Časem se uvidí, jak dál.

Bin Ládin nakonec může dosáhnout svého. Pokud Amerika zjistí, že nepotřebuje ropu z Perského zálivu, její motivace udržovat produkci na Blízkém východě poleví. Její místo už nyní vyplňuje Čína s jinými metodami práce. Jestli jednou svět přestane být závislý na petrochemii, ekonomické následky budou pro Blízký východ drsné. Přebudovat ekonomiku postavenou čistě na ropě chce čas. Arabští mladíci místo geologie, chemie a biotechnologie studují slovo Alláhovo. Dovedu si představit, že se Arábie vrátí do starých dobrých časů středověku. Ne hned, ale co třeba v horizontu padesáti, sto let? Chátrající mrakodrapy v Dubaji, není to zajímavý námět pro autory sci-fi?

Martin Gilar

Časem s vědou - duben

● velkých činech a lidech vědy

Špina kouzla zbařená

Vezměte pár vlhkých, co možná nečistých hadrů, opatřte je v nějaké pořádné špině a pak je hezky uložte do kldu a tepla. A můžete se klidně vsadit, že po čase se z toho humusu vylíhne pár hezounkých breberek, při troše štěstí možná nezůstan jen u hmyzů a zrodí se tam i myš nebo krysa.

Takovému vzniku života „z ničeho“ se říká *samoplození* a první s ním přišel před více než třicetiletými staletími Aristoteles. Tento největší vědecký génius antiky požíval takového respektu, že skoro dvě tisícovky let nikoho nenapadlo o platonosti samoplození ani zapochybovat.

Z bořitelů mýtu samoplození jmenujeme alespoň dva Italy – lékaře a básníka Francesca Rediho a kněze a přírodovědce Lazzara Spallanzaniho, kteří v letech 1684.

resp. 1767 abiogenezi experimentálně vyloučili. Bylo však příliš brzy.

Počátkem 60. let 19. st. napsal Georges Pouchet, člen pařížské Akademie věd, *Poznámky o nejjednodušších organismech živočišných a rostlinných, vznikajících samovolně za přítomnosti vzduchu a kyslíku*.

Pasteur, který tehdy byl vědeckým ředitelem technické vysoké školy v Paříži, se rozhodl jejich obsah ověřit. S logikou a důsledností, které ho později tak proslavily, tři roky experimentoval (mezitím se stal akademikem taky), a poněvadž měl i smysl pro dramatickost, výsledky slíbil prezentovat na veřejné přednášce. **7. dubna 1864** se ve velké aule Sorbonny shromáždili nejen vědci a umělci (např. otec a syn Dumasové či George Sandová), ale i početné publikum „z ulice“.

Tehdy dvaatřicetiletý Pasteur měl šarm, předvedené pokusy názornost, důkazy pádnost, závěry váhu. František Gel v biografii *Přemožitel neviditelných dravců* předkládá části přednášky: „Je mnoho záhad kolem nás, které zaměstnávají lidského ducha. Na některé z nich hledáme odpověď dosud marně. Ale jedna ze záhad je řešitelná pokusem před našima očima – a tomuto řešení jsem věnoval mnoho přísného a svědomitého úsilí. Je to otázka, zda neživá hmota kolem nás se může změnit v živý organismus.“

Po krátkém historickém přehledu řečník postavil vedle sebe dvě otevřené baňky zčásti naplněné bezbarvou kapalinou, jednu se svislým rovným hrdlem, druhou s hrdlem uzavřeným sifonem: „Zde, dámy a pánové, vidíte dvě nádoby se stejným obsahem: je to živná tekutina, v jaké se mikroorganismům nej-

lépe daří. Obě živné tekutiny jsem v laboratoři přivedl k varu a zničil tím všechny zárodky, jež se v nich nalézaly. V tuto chvíli jsou obě tekutiny čiré. Zítra, pozítří se ta v láhvi s rovným hrdlem začne měnit, kalit – bude kvasit, protože vzduch do ní zanesl zárodky mikroorganismů. Ta druhá, s prohnutým krkem, zůstane čirá den, dva dny, dva týdny, měsíce – roky! Protože prach, nositel mikroorganismů, k tekutině neproniká.“

Dále: „V této baňce s labutím krkem je živná tekutina vhodná pro rozmach mikroorganismů. Nádobka je, jak vidíte, otevřená... Po čtyři roky ji pozoruji, dívám se na ni, vyptávám se jí, prosím ji, aby pro mne předvedla prvotní stvoření světa. Aby stvořila mikroorganismus. Ale tekutina je němá. Je němá od chvíle, kdy tento pokus před čtyřmi roky začal. Je němá proto,

že jsem nedopustil, aby k ní proniklo to jediné, co člověk dosud neuměl uměle vyrobit: život. Nedopustil jsem, aby k této tekutině pronikly zárodky, které se vznášejí ve vzduchu – nedopustil jsem, aby k ní pronikl život. Neboť život – toť zárodek. A zárodek – toť život.“

A po potlesku závěr: „Vědě dnes není známa žádná okolnost, za níž by na svět přicházely mikroorganismy nemající rodiče podobného sobě. Ti, kdo tvrdí, že mikroorganismy vznikají z neživé hmoty, jsou obětí přeludu, obětí pokusů špatně prováděných, jsou v zajetí omylů, které nedovedli postřehnout nebo kterým se nedovedli vyhnout. –

Ale nauka o samovolném vzniku života kolem nás z neživé hmoty kolem nás se už nikdy nevzkřísí ze smrtelné rány, kterou jí zasadily tyto prosté, jednoduché pokusy.“

Na zdraví! I s navijákem

Druhého dubna 1984 uveřejnil francouzský časopis *La Revue Prescrire*, zaměřený na zdokonalování kritérií preskripce léků, reklamu na psychofarmakum jménem *Panaceum*, jehož jediná pilulka prý dokáže odstranit duševní nemoc na dobu jednoho roku. Během několika dní redakci zaválily žádosti o informaci, kde a jak se k tomuto léku dostat. O kýžený preparát se přitom nezajímali jen pacienti, ale i lékaři a lékárníci! Odpovědný redaktor nakonec musel vystoupit v televizi s omluvou, že šlo o aprílový žertík, o němž se domníval, že ho každý okamžitě prokoukne...

František Houdek

Otázka faktů aneb Od Pravdy k pravdám Třeštění letitého popularizátora 26

V předchozím textu jsme četli, kterak Louis Pasteur vyvrátil teorii abiogeneze. Při jiné příležitosti k témuž tématu poznamenal: „Tady nerozhoduje ani náboženství, ani filosofie, ani ateismus, ani materialismus, ani spiritualismus. Dokonce mohou připojit: Velmi málo záleží i na učenosti. Je to otázka faktů.“

Ano, většina problémů dostatečně vyfutovaných fakty má svoje víceméně jednoznačné řešení pro určené pořadí priorit – třeba při výpočtu dráhy kosmické sondy zpravidla rozhoduje minimální spotřeba paliva. Jenže – co když ty priority o sebe takřkajíc drhnou, co když na sebe vážou spoustu emocí, před-
sudků, sebeklamů a dalších „antropo-
gických konstant“, skrze které

nám příroda jakoby bránila plně používat svůj rozum? A zdaleka přitom nemusí jít zrovna o témata kalibru eutanazie, těžebních limitů, existence mimozemšťanů – co třeba otázka, kterou takřka každý řeší i několikrát za život: „Jaké si koupit auto?“

Pomíňme nyní případ, kdy jedinec má ze svého řešení zřejmý osobní prospěch – to se pak i okázale věřící křesťan někdy chová jako totální pohan a skalní ateista není k rozeznání od horlivého svatouška, podobně cesťák ve zbraních věrojatně hlásá právo na kalašnikovka do každé rodiny, lékař-porodník zatracuje domácí porody atd. Tito lidé, v duchu jim říkám zaprodanci, tvoří dle mého soudu většinu populace – nikdo přece nežije ve vzduchoprázdnu, každý má nějaké ty „osobní zájmy“... (Ano, ti zaprodanci jsme my a kalkulovat nepřestaneme ani na smrtelné posteli.)

Rovněž pomíňme takřka nekonečnou rozmanitost jednotlivců v detailech (psychické ustrojení, konkrétní zkušenost, momentální životní situace...). Čemu bych se ale rád věnoval podrobněji, jsou čtyři obecná hlediska, která se vědomě či bezděky uplatňují při rozhodování většiny lidských bytostí (říkám jim přátelsky zaslepení a – jak jinak – jsme to zase my všichni).

Ona fundamentální hlediska jsou:

1, časový horizont (od stavu teď přes dobu našich dětí po trvale).

2, prostorové měřítko (v hranicích lokální přes státní až po globální).

3, úroveň života, z jaké problém nahlížíme (od egocentrismu přes antropo- až k biocentrismu).

Favoritem v těchto třech volbách bývá zpravidla „teď“, „tady“ a „já“, nicméně varianty ostatní, doufám, nelze zcela zane-

bat. Snad by se růst jejich relativní četnosti dokonce dal nazvat odslepováním člověka...

4, světový názor (materialismus – idealismus, především náboženská víra).

Dohromady to jsou desítky více či méně legitimních kombinací a z nich plynoucích osobních pravd, přesněji bychom snad měli říkat postoje, které, jakkoli vyplývají ze stejné výchozí sady faktů, mohou se lišit až k opaku.

(Nezřídka se ale různé stezičky podmínek na konci stečou a ke stejnému závěru dospějí lidé se zcela jinými počátečními východisky. A když se to provalí, začnou proti sobě bojovat i stejné postoje.)

Když se vrátíme k příkladu koupě osobního auta, pak jistě existuje jakési optimální racionální řešení pro konkrétní pořadí a váhu objektivních hodnot (účelnost, úspornost, šetrnost, spolehlivost, láce apod.); v takovém případě by teoreticky stačilo několik základních typů osobních aut (malé – střední – velké // silniční – terénní // sedan – kombi, řekněme). My živáčkové si ale ceníme jiných vlastností: třeba vzhledu (jen ať je hezké // může být třeba větší, rychlejší, ziznivější než potřebuju, hlavně ať „dělá dojem“) nebo značky (klid'áčko dovážené přes půlku

zeměkoule); v důsledku této vyběravosti se o naši přízeň rvou desítky značek se stovkami různobarevných modelů. (Paradoxně však zájemce jen málokdy dostane opravdu to, co chce; většinou se musí spokojit s víceméně přibližnou kombinací, přičemž zpravidla musí k libovému koupit i trochu toho loje.)

Příklad automobilového trhu také odhaluje důvod, proč věda (reprezentovaná všemi těmi „odborníky“, „techniky“, „ekonomy“) při vši své potřebnosti nikdy nemůže lidem vládnout, ale jenom jim dodávat informace, hledat ona pasteuovská fakta. Věda se rovněž nikdy nemůže protnout s morálkou; médiem mezi těmito dvěma mimoběžnými živly lidského ducha je elastická množina Homo sapiens, od badatelů a konstruktérů přes producenty a obchodníky až k jednotlivým spotřebitelům. Stejně tedy i mezi vědou a (co možná demokratickou a humanistickou) správou společnosti musí fungovat nějakí prostředníci, cosi jako politici. A že jim u nás momentálně nemůžeme přijít na jméno? Nešť – to bychom stejně tak nemohli přicházet na jméno sami sobě! Ostatně už Sokrates pochopil, že „ten je nejmoudřejší, kdo poznal, že jeho moudrost nemá opravdu žádné ceny“.

František Houdek

Inženýři lidských srdcí a erotiky

Varování: přečtením tohoto článku můžete dočasně ztratit své libido!

Pro vymýšlení sci-fi dějů nebo spekulaci o tom, co lidi třeba v budoucnosti čeká, může být velmi užitečné se blíže seznámit s tím, jak se dá vcelku jednoduchými chemickými cestami ovlivnit naše chování. V tomto případě tedy chování související s láskou, erotikou a sexem. Nadchlo mě, co o tom píší v časopise *New Scientist*, a tak to aspoň zčásti a ve zkratce přetluočí.

Co je to vlastně láska, tedy ve smyslu pohlavního, erotického či sexuálního vztahu? Na to je jednoduchá odpověď: jsou to fyziologické mechanismy, které se v evoluci vyvinuly tak, aby zvyšovaly náš reprodukční a rodičovský úspěch. A jelikož jsou to fyziologické procesy, mají společné biochemické základy s jinými podobnými procesy v našem organismu. Mnohdy s těmi patologickými.

Léčba zamilovanosti

Vezměme si nejprve zamilovanost: ta má společné rysy s obsesí, tedy jeví podobné symptomy jako obsesivně-kompulzivní poruchy chování. Charakteristické je tunelové vidění, posedle se zaměřujeme na objekt své touhy, který nás zajímá do nejmenších detailů... A příslušné studie opravdu ukázaly, že jak zamilovaní lidé, tak jedinci trpící obsesivně-kompulzivní poruchou mají v mozku neobvykle nízké hladiny proteinu přenášejícího serotonin, což je hormon regulující naši náladu. To tedy znamená sníženou hladinu serotoninu. O rok později již pokusné objekty z první skupiny zamilovanost přešla a jejich hladina serotoninu se zvýšila na normál.

Obsesivní poruchy se dají léčit farmaky zvyšujícími hladinu serotoninu, která by patrně účinkovala i proti zamilovanosti. Jedná se o určitý typ antidepresiv, která zadržují serotonin v oběhu. Znamená to, že léčit zamilovanost je poměrně velice jednoduché!

O půvabu oxytocinu

Co se týče dlouhodobější citové vazby mezi partnery, v té hraje roli hned několik chemických látek. V tomto směru byly provedeny pokusy na hraboších prériových, což jsou zvířátka proslulá svou přísnou monogamností, jejich páry jsou si celoživotně věrné. Když ale samičky dostaly injekci látky, která jim v krevním oběhu zablokovala buď dopamin nebo oxytocin, začaly se chovat polygamně. Když prérijnímu hrabošovi zahyne partner či partnerka, jeví přehřívší hraboš známky deprese, ty se ale dají vyléčit zablokováním hormonu zúčastněného v této stresové reakci, zvaného CRF (kortikotropin uvolňující faktor).

Zdá se, že zásahy tohoto typu by fungovaly stejně tak i u lidí, aspoň není důvod, proč by nemohly. Oxytocin ovšem hraje roli ve všech citových vazbách vůbec (typicky mezi matkou a dítětem), takže taková léčba by mohla mít nežádoucí vedlejší účinky a narušit všechny naše citové vazby. „Léčba lásky“ by měla smysl třeba v případech domácího násilí, kdy se oběť ne-

ní schopná odpoutat od násilníka, protože ho miluje, a v důsledku toho je ohrožená někdy i na životě.

Ostatně ledacos můžeme ovlivnit i bez pilulek. Láska má podobné neurofyziologické základy jako jiné typy závislostí, což znamená, že v láskyplném vztahu jste jednoduše zvyklí na své dávky oxytocinu nebo dopaminu. Pokud bychom po těchto „drogách“ zatoužili, můžeme je získat i bez pilulek, tělesným kontaktem s lidmi a sociálními interakcemi (tedy například, pokud žijeme samotářsky, tím, že si zaplatíme nějaký ten *New Age* víkend sebeobjevování a strávíme ho objímáním neznámých lidí a vzájemným svěřováním). V menším měřítku se oxytocin uvolňuje jednoduše tím, že s někým mluvíme. Tím si vysvětlují, že ženy vyššího věku – kterým děti vylétly z hnízda – tak fanaticky rády klábosí, drbou, leckdy vedou nekonečné monology a dokonce jim ani moc nezáleží na tom, zda je vůbec někdo poslouchá. Nerada bych byla genderově nekorektní, ale podporuji to u nápadného počtu svých vrstevnic a tento symptom bych označila jako „nesoudné vykecávání“. Když si představíte oxytocinovou odměnu, pochopíte...

Syntetické objekty citu

To ještě není všechno! My lidé jsme údajně dokonale schopní zamilovanosti do robotů a láskyplných vztahů s nimi. (Ano, leckdo miluje i své auto, to známe, jenomže v tomto případě jde o lásku se vším všudy včetně sexu, což doufám u našich plechových miláčků nepřipadá v úvahu.) Samozřejmě se to týká virtuálních postav. V roce 2009 prý nejmenovaný japonský muž skutečně absolvoval svatební obřad s Nene Anegasaki, což je postava z počítačové hry *Nintendo DS Love Plus*. Technologie virtuální reality dokáže nasimulovat úplně cokoli, také roboti stále víc připomínají lidské bytosti, například tělesnou teplotou nebo pulzováním „krve“. David Levy na toto téma napsal knihu *Love and Sex with Robots*, která tohle všechno dokládá a podrobně vysvětluje.

Mimořadně, narazila jsem na zajímavý tip pro autory – autonomní on-line robot *Weavr* využívá útržky online informací k vytváření virtuálních postav, které prý můžete používat. Možná by to byla inspirace pro anglofonní dílny tvůrčího psaní. Nechce to někdo zkusit?

Třeba jsme si změn nevšimli...

Uvědomila jsem si, že manipulace lidmi, jejich chováním a city jsou snazší, než jsem si dokázala představit. Nemusíte být žádný šílený vědec, stačí třeba šikovně využít antidepresivum. Různé spiklenecké teorie o tom, co vám „ti nahoře“ míchají do jídla, do pitné vody nebo co nám rozprašují na hlavu z letadel, mi sice stále připadají pošetilé, ale vidím, že realizace podobných projektů by byla velice lehoučká... nehledě na to, že kolem sebe určitě máme spousty látek, o jejichž účincích toho moc nevíme, jako třeba stopová množství ženských hormonů z antikoncepce v pitné vodě, která už teď působí změny pohlaví u ryb nebo obojživelníků. Kdoví, co to dělá s naší psychikou?

Eva Hauserová

Rokokový kavalír renesančního typu Jiří Brdečka

Bylo mi sedm let, když mne otec vzal na mé první večerní filmové představení. Do té doby jsme celkem pravidelně se sourozenci navštěvovali odpolední pásma pohádek, ale tehdy – tuším někdy na podzim – to byl první film „pro dospělé“. Přestože jsem v něm řadu věcí ještě nechápal, zanechal ve mně nemsazatelný dojem a získal mne coby budoucího příznivce výsostně stylových, efektních a přitom do detailů propracovaných retropodívaných (o humoru a Miloši Kopeckém nemluvě). Tím snímkem bylo Tajemství hradu v Karpatech.

Mnohokrát jsem si od té doby říkal, že se na fenomén jménem Brdečka budu muset podívat blíže, a mnohokrát jsem si našel jen dílčí informaci, ale komplexní pohled jsem neustále odkládal. Věřím ostatně, že tak je tomu u většiny z nás – zajímalo by mě... chtěl bych... rád bych... ...a trvá léta, než si najdeme čas detailně prozkoumat objekt svého zájmu. Jen málo lidí přejde promptně od nápadu k činu a ještě méně z toho dokáže získat něco, co si pak získá své diváky, čtenáře, posluchače. Jedním z takových byl Jiří Brdečka.

Vždy upravený, perfektně oblečený, přišel do montérkových časů z dob, kdy se věci dělaly pořádně a poctivě. Například jen odborná zkouška z češtiny pro učitele na základní (!) škole – kterým byl Brdečkův otec – trvala týden. Na druhou stranu, i sama Brdečkova dcera Tereza připouští, že: „... (Brdečka) žil většinou v hrozné době, ale paradoxně právě ona mu to umožnila. Mohl své vize a představy formulovat na ploše deseti minut, svobodně, jako kdyby žil na Západě, ale v lepších podmínkách a bez starosti o komerční stránku věci. Mohl si vybrat nejlepší malíře, hudebníky a animátory.“ Řeč je pochopitelně o jeho režii animovaných filmů, ke které se cítil povolán snad nejvíce ze všech svých aktivit.

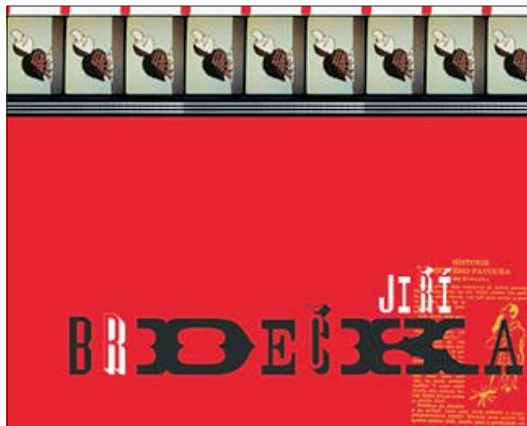
Filmy, kresby, zpěv

Kniha s tak lakonickým názvem před otevřením a tolik říkajícím po dočtení a doprohlédnutí, totiž „Jiří Brdečka“, se mimo jiné obsáhleji zabývá právě jeho animovanou tvorbou. Více či méně se podílel na třiašedesáti snímcích, vedle vlastní režie začasté na dílech svého učitele, přítele a kolegy Jiřího Trnky. Obrazový materiál je doprovázen nejen Jiřího názory na animovaný film, ale například i textem filmového teoretika a historika Giannalberta Bendazziho.

Nedosti na tom; že byl Brdečka ilustrátor, se ví. Méně už pak, že úspěšně kreslil vtipy, jejichž barevné (!) kopie v knize také najdete, že dokonce složil některé písňové texty – například úspěšné Nebeské jezdce (pro nás nevzdělané: Když přízraky táhnou tmou), že úspěšně veršoval nebo že málem spolupracoval s režisérem Georgem Royem Hillem. Také že se podílel na filmech Vynález zkázy či Až přijde kocour, ale rovněž na Hudbě z Marsu, že dozoroval některé snímky po stránce kostýmně-historické a že i přes jeho nepopíratelné úspěchy dodnes leží ladem například kvalitní scénář filmu Král a jeho Žito.

To vše ve svazku najdete a ještě mnohem víc. Tereza Brdečková, která je autorkou většiny textů, poskytla pro vydání také otcovy osobní dokumenty, takže si lze přečíst dopisy

Františka Hrubína a gratulaci Karla Högera, věnování Jiřího Voskovce či dlužní úpis Jana Drdy. Pochopitelně nechybí obsáhlejší popis životní cesty a pracovních peripetií, jakož i osobní – ale nikoliv bulvární, táta dal dceři dobrou školu – vzpomínky; dýchne z nich atmosféra doslova renesančních znalostí a rozhledu, a také úrovně a distinguovanosti: v celé knize například nenajdete jednoduše vychloubačný výčet jazyků, kterými se Brdečka byl schopen domluvit.

Začíst se znamená vydat se na výlet ani ne tak do jiných časů, jako do jiného světa, ve kterém si přátelé občas vykájí a pro potěšení si píšou a navzájem recitují texty, které nikdy nikdo nevydá (až na výjimky, jako je tato). Do světa, který dokazuje, že buranství, hulváctví a oportunismus nelze implikovat nikomu, kdo nechce, a že svadět morální úpadek současnosti na minulý režim je prachspřstý alibismus.

Cestující v limonádě

Pro většinu národa znamená ovšem jméno Brdečka – ano, tady je ta očekávaná věta – hlavně synonymum ke jménu Limonádový Joe. I tomu je řada stránek věnována, zejména pak zajímavostem o prvních divadelních inscenacích, kde si Joa zahrál Zdeněk Řehoř a Tornádo Lou například Stella Zázvorková. Najdete tu také řadu ilustrací ke knižnímu vydání, jejichž autorem je sám autor, i návrhy kostýmů k filmové podobě téhož a od téhož. Za sebe musím ovšem říci, že nejvíce mne potěšila individuálně všítná část scénáře k animované pasáži o Zahradníkové minulosti z filmu Adéla ještě nevečeřela.

Autoři knihy sami poznamenávají, že Brdečkovy texty na své sebrání a vydání stále čekají. (Byl i filmovým publicistou a kritikem a také ukázky z této tvorby ve svazku najdete.) Stejně tak i detailní studie o šíři a síle jeho vlivu na kulturu po dobu cca padesáti let práce. Svazek od Arbor Vitae nemíni nahrazovat nic z toho; nýbrž rozmavně a trochu (brdečkovsky) manýristicky ukazuje šíři jeho talentu a plé. Obrazová část je vskutku fenomenální a naznačuje, že budoucí brdečkovědci nebudou mít snadnou práci.

Jen pár dětinských chyb hyzdí jinak redakčně a korektorsky výtečně vypravenou publikaci; škoda jich. Sám velký zna-

Sci-fi & Fantasy klub ZEBRA vyhlašuje sedmnáctý ročník literární soutěže

Zlatá zebra

letos na téma: **Váš kredit byl vyčerpán**

Práce splňující následující kritéria:

- ✓ v textu bude alespoň jednou použito slovo ZEBRA
- ✓ bude zpracována formou sci-fi povídky o rozsahu do 50 normostran
- ✓ nebyla dosud publikována v oficiálním tisku (tolerujeme otištění ve fanzinu)
- ✓ ilustrace (nejlépe pérovka) může zvýšit Vaši šanci (takzvaný povolený lobbying)

zasílejte do 30. 6. 2014 na zлата.zebra@arbez.cz

Případně: sfk Zebra, Pavel Štarha, Stružinec 16, 582 63 Ždírec n. D.

Hodnocení probíhá anonymně.

- ✓ vyhlášení výsledků proběhne na Parconu / Istroconu 2014 v Bratislavě
  - ✓ vítěz obdrží pamětní plastiku Zlaté zebry'14, několik knih a sborník
  - ✓ věcné ceny včetně sborníku obdrží i přispěvatelé umístění na 2. a 3. místě
  - ✓ každý účastník soutěže má nárok na jeden sborník za polooviční cenu
  - ✓ ve sborníku budou otištěny minimálně první tři povídky, další pak do celkového rozsahu 50 stran
- Sfk Zebra si vyhrazuje právo na publikaci příspěvků, prosíme o upozornění, nesouhlasíte-li s publikací na www.zz.arbez.cz. Organizátoři mohou ze soutěže vyřadit práci, která by podle nich mohla být v rozporu se zákony ČR!
- Zasláním příspěvku berou účastníci na vědomí, že se zapojují do nevýdělečné soutěže. Sborníky jsou prodávány za cenu výrobních nákladů, ceny pro vítěze dotují členové sfk Zebra.
- Toto vyhlášení, historické výsledky a časem snad i víc najdete na <http://www.zz.arbez.cz/>

Doktor

Rokokový kavalír (dokončení z minulé strany)

Ilec historie Brdečka se nejspíš obrací v hrobě nad tvrzením, že k popravě sedmadvaceti českých pánů došlo roku 1627 (Cimrmáne, Cimrmáne, vždycky na tě dojde), a také pan doktor Josef Nesvadba by se asi divil, kdyby se dozvěděl, že údajně ilustroval čtvrté knižní vydání Jirotkova Muže se psem. Na druhou stranu, Národní knihovna vydání s kresbami nikoliv Josefa, ale Miloše Nesvadby uvádí jako první, čímž z historie škrtná předchozí tři, ilustrované Brdečkou – jež ovšem zčásti má ve svém fundusu.

A konečně a hlavně: kdyby Tajemství hradu v Karpatech vzniklo až v rejstříku uváděném roce 1983, byl by můj první filmový zážitek odlišný a na tomto místě bych možná psal článek o někom zcela jiném.

Jiří Brdečka si přál být rokokovým kavalírem z dob Ludvíka XVI. a rozmlouvat pod stromy, ale ve své podstatě byl člověkem renesančním – ovšem rozmlouvání mu zůstalo, a to měrou vrchovatou. A my můžeme diskutovat také, například o absurditách režimů, kdy ten nesvobodný jej víceméně nechával dělat, co chtěl, a oceňoval jej za jeho práci, zatímco ten stávající sice dokolečka obehává jeho celovečerní snímky na televizních stanicích, ale současně nechal inkriminované ceny (z celého světa) rozkrást z muzea krátkého filmu v Kratochvíli, kam je rodina po Jiřího smrti věnovala...

V atypickém formátu, originálním balení a nebývalém rozsahu prostě vyšla kniha ke kochání. Najdete si ten čas, sedněte si k ní a projednou – podobně jako já – si labužnický pročtete a zhlédnete to, co vás zajímá. Brdečky to z nás neudělá, ale potěšení na úrovni se také počítá. Ten, o němž ta kniha je, to věděl sakra dobře.

Filip Gotfrid

Tereza Brdečková, Jan Šulc: Jiří Brdečka. Obálka Pavel Růt. Vydalo Arbor vitae, Řevnice 2013. 348 stran.

NON FICTION

Matt Ridley

Racionální optimista

O evoluci prosperity

Matta Ridleyho nemusíme čtenářům Interkomu představovat, před lety jsme referovali o jeho pozoruhodných knihách *Červená královna* a *Původ ctnosti*. Na druhou zmíněnou knihu navazuje a zabývá se otázkou, jaké síly pozvedly lidský rod ze zvířecí úrovně a dovedli jej až k vytvoření kultury a civilizace. (Bylo by zajímavé srovnání s *Víc než nic* Roberta Wrighta.)

Kniha v jedenácti dále členěných kapitolách dochází k tomu, že zdrojem blahobytu a zárukou další prosperity je obchod a z něho vyplývající výměna myšlenek.

Ve světě před nástupem kapitalismu panovala nepředstavitelná krutost, popravly byly veřejnou podívanou, běžně se trestalo zohavováním těla, [...] Devatenácté století, kdy průmyslový kapitalismus vtahoval velké počty lidí do závislosti na trhu, bylo dobou, kdy začalo být nepřijatelné otroctví, dětská práce, [...] Druhá polovina dvacátého století, kdy se život ještě

více komercializoval, byla érou, kdy se neopřijatelným stal rasismus, sexismus a pohlavní zneužívání dětí. [...] Náhodně násilí se dostává do zpráv médií právě proto, že je tak vzácné; běžná vládnost naproti tomu média nezajímá přesně z opačného důvodu – protože je tak častá.

Argo / Dokořán, Praha 2013, překlad Petr Holčák, 376 str., 498 Kč

